

UNITÁRIUS ÉLET

52. ÉVFOLYAM 3. SZÁM
1998. MÁJUS-JÚNIUS

Kéthavonta megjelenő folyóirat

Reformátori arcképcsarnok

Faustus Socinus (1539–1604)

A TARTALOMBÓL

Íme, újjáteremtek mindent

A keresztény hittudomány összege

Unitárius emléknep Lakiteleken

Unitárius elődeinkről...

A XVI. század nyomdái és nyomdászai

„A hallgatás csöndje mögött”

Az angol Unitárius Egyház 70. közgyűlése

*Istentől áldott pünkösd-i ünnepeket
kívánunk olvasóinknak!*

Beköszöntő után

Ismételten azzal a kéréssel fordulunk híveinkhez, hogy akik még az idei évre nem fizették elő egyházi újságunkat, azok lehetőség szerint minél hamarabb rendezzék elmaradásukat. Ez elsősorban főtanácsi és képviselőtanácsi tagokra, presbiterekre, egyházközségi elöljárókra, és minden egyházi választott tisztségviselőre vonatkozik, hiszen az ő példamutatásuk meghatározó mások számára is. Természetesen szegényebb híveink és erdélyi testvéreink továbbra is ingyen kapják meg lapunkat. Egyben megköszönjük azon előfizetőink nemes cselekedetét, akik a maguk előfizetése mellett, adományaik által mások részére is lehetővé teszik az Unitárius Élet olvasását.

Szerk.

A Heltai Gáspár könyvesbolt kínálatából

Új könyveink

Balla D. Károly: Élted volt regénye

Nanovfszky György:

Kereszténység, katolicizmus,
ortodoxia

Korzenszky Richard:

Maradj velünk (német nyelven is)

Korzenszky Richard: Páternoszter

Walter János:

Isten képe a természetben

Horánszky Lajos: Tisza István és kora

Keleti vallások

Szögial Rinpocse:

Tibeti könyv életről és halálról

Szögial Rinpocse:

Pillanatról pillanatra

Ji King: A változások könyve

Héjjas István: Ókori indiai bölcsélet

Versek

Tompa Mihály: Pünkösdi reggelén

Muraközy Gyula: Késő vallomás

Penckófer János:

Marad a part, a víz ...

Deák-Sárosi László: Teremtés

Deák-Sárosi László:

A kögyerek játékszere

Ottlik Tivadar: Alkonyat

Ottlik Tivadar: Szent szonettek

Ottlik Tivadar: Új aranyhárfa

Ottlik Tivadar: Töredék hazácska

1998. június 4-től 8-ig az ünnepi könyvhéten a *Heltai Gáspár Unitárius Könyvesbolt* saját standjával vesz részt a Vörösmarty téren. Unitárius és EPMSZ-kiadványokkal várjuk az érdeklődőket.

Olvassuk együtt a Bibliát hétről-hétre!

„Nem a ti dolgotok, hogy olyan időkről és alkalmakról tudjatok, amelyeket az Atya a maga hatalmába helyezett. Ellenben erőt kaptok, amikor eljön hozzátok a Szentlélek, és tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Judeában és Szamáriában, sőt egészen a föld végső határáig.”

Ap. Csel 1, 7-8

Május 3-9. És 40.

Május 10-16. És 44.

Május 17-23. Jn 4.

Május 24-30. Ap. Csel 1.

Május 31-Június 6. Ap. Csel 2.

Június 7-13. Ap. Csel 3.

Június 14-20. Ef 4.

Június 21-27. Ef 5, 1-14.

Június 28-Július 4. I. Kor 14, 1-25.

Pünkösdi istentiszteletek Budapesten és Debrecenben

1998. május 31-én és június 1-én úrvacsoraosztással ünnepi istentiszteletet tartunk:

- a Nagy Ignác utcai templomban mindkét nap de. 11 órakor,
- a Hőgyes Endre utcai templomban mindkét nap de. 10 órakor,
- Pestszentlőrincen május 31-én de. 11 órakor,
- Debrecenben június 1-én de. 9 órakor.

Konfirmáció Budapesten

- a Nagy Ignác utcai
templomban június 7-én
de. 11 órakor,

- Pestszentlőrincen
május 24-én de. 11 órakor.

Unitárius vallási műsorok

„Egy az Isten” c. félóra
május 2., június 13.,
július 25., augusztus 22.,
péntek 13.30

Lapzárta minden páros hó 15-én van. A később beérkezett írássokkal szerkesztőségünk csak a következő hó lapzártaig tud foglalkozni. Kérjük ezt a beküldendő írásoknál figyelembe venni.

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház

Főszerkesztő:

Bencze Franciska

Rovatvezetők:

Kászoni József

(hazai és határon túli kultúra),

Kelemen Miklós

(egyház történet),

Rázmány Csaba

(hazai egyházi tudósítások),

Dr. Somogyi László

(Teológiai Műhely)

SZERKESZTŐSÉG CIME:

V., Nagy Ignác utca 2-4. Budapest, 1055.

Telefon/fax: 311-2801

Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.

Előfizethető:

egyházi központunkban, a lelkesítő irodákban,

vagy egyházi csekkben, Unitárius Élet jellegével.

Évi előfizetési díj: 1200,- Ft

Egyes szám ára 200,- Ft

Megjelenik kéthavonta.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Felelős kiadó:

Heltai Gáspár Kft.

Index: 25 842

Készült a Cerberus Kft. gondozásában

(Budapest V., Kálmán Imre u. 23.

Tel.: 332-3511)

Felelős vezető: Schmidt Gábor

HU ISSN 0133-1272

Íme, újjáteremtek mindent

A trónuson ülő ezt mondta: „Íme, újjáteremtek mindent”. És így szólt: „Írd meg, mert ezek az ígék megbízhatók és igazak!” (Jel 21, 5)

Isten teremtő kedvét és gondolatát egyszerűbben, tömörebben, jobban megfogalmazni, mint ahogy azt a Jelenések könyve 21. részének 5. verse teszi, szinte lehetetlen. És ez a teremtő kedv és gondolat, mivel örök, természetesen pünkösdkor is, a pünkösdre vonatkozóan is érvényes.

Minden pünkösdkor újra és újra nyilvánvalóvá váló célja Istennek a természettel és az emberrel kapcsolatban a folyamatos, szüntelen megújulás, megújítás, vagy ahogyan textusunk mondja: *újjáteremtés*. Ahol és amikor ez nyilvánvaló lesz, ott és akkor csodálatos dolgok történnek mindazokkal, akik ennek részeseivé válnak, akik ezt megélik és megtapasztalják. Csodálatos dolgok történhetnek velünk is, ha kellő lelki érzékenységgel figyeljük az újjáteremtés folyamatát és annak apró eredményeit, amelyek végül elvezetnek, el kell hogy vezessenek az ószövetség jeles prófétája, Jóel látomásához: „Azután kitöltöm majd lelkemet minden emberre. Fiaitok és leányaitok prófétálni fognak, véneitek álmokat álmodnak, ifjaitok látomásokat látnak. Még a szolgákra és szolgálókra is kitöltöm lelkemet abban az időben. Csodás jeleket mutatok az égen és a földön...” (Jóel 3, 1–3).

Az idézett bibliai igékkel összhangban érzem, gondolom, mondom és vallom, hogy pünkösöd nem csupán a lélek diadalmának és kitöltetésének ünnepe, ahogyan ezt unitárius káténk is tanítja, hanem a *megváltás* ünnepe is. A *megváltás* szó értelmezésem szerint azt jelenti, hogy Isten új kezdettel ajándékozza meg az emberiséget. És ez sem csak egyszeri aktus, ahogyan az újjáteremtés sem, hanem időről időre megismétlődik, amikor erre szükség van: amikor az ember bűneibe roskad, amikor kiborul magából, mert nem tudott leborulni, amikor elidegenedik Istentől, embertől, saját magától. Amikor már-már úgy érzi, hogy nincsen tovább, ez a vég. Akkor Isten kezébe veszi a véget, és új kezdeté teszi azt.

Az emberre jellemző, hogy meg-megszegi a szövetséget, Isten azonban újra és újra szövetséget köt az emberrel. Noéval, Ábrahámmal, Izsákkal, Izráellel. És minden ilyen újabb szövetség egy-egy új kezdet. Hitünk szerint új és örök szövetséget köt Isten az emberrel Jézusban is, s ezt Jézus „feltámadásának” jelével pecsételi meg. Mert mi a „feltámadás”, ha nem egy új élet kezdete? Isten és ember új szövetsége egy új időszak kiinduló pontja, bizonyos értelemben egy új világteremtés. Ha a világ fogalmán nemcsak a természetet értjük, hanem a világ teljességét az emberi tudattal együtt, akkor világossá válik előttünk, hogy

ebben az új világteremtésben nem a hegyek és a tengerek, az ásványok, a fák, a növények és az állatok újulnak meg, hanem az ember. És az ember sem testi mivoltában, hanem lélekben.

Jézus tanítása kezdettől fogva az *újra* irányult, az *új* fogalma központi helyet kapott benne. Kapernaumi fellépésekor az öt hallgató tömegnek az volt a benyomása, hogy itt valami egészen új kezdődött. „Álmétkodtak a tanításán, mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, nem pedig úgy, mint az írástudók” – jegyzi fel Márk evangélista (Mk 1, 22), megörökítve a Mester ama kijelentését is, hogy csupán az tartozhat öhozzá, aki rászánja magát a gyökeres megújulásra. „Senki sem varr foltot új posztóból régi ruhára, mert a toldás kitépne belőle, az új a régiből, és még csúnyább szakadás támadna. És senki sem tölt újbort régi tömlőbe, mert szétrepesztené a bor a tömlőt, s odalenne a bor is, a tömlő is; hanem az újbor új tömlőbe való” (Mk 2, 21–22). E mondásnak mai, hozzánk szóló üzenete az, hogy a kereszténységet – mint hit- és életelvet – nem lehet rávarrni a régi ember régi öltözetére. A kereszténység nem lehet felfércezelhető folt a régi ruhán, amellyel valamilyen hiányt, hiányosságot igyekszünk eltüntetni, nem lehet kokárda, amelyet alkalmilag kitűzünk; teljes öltözetnek kell lennie, amelyben a világ elé lépünk és amely eggyé válik egész lényünkkel.

„Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást” – mondja Jézus más helyen (Jn 13, 34). És ezt a gondolatot folytatja Pál is, ennek a lényegét ragadja meg, amikor azt írja az efézusi gyülekezetnek: „Vessétek le a régi élet szerint való ó embert, aki család és gonosz kívánságok miatt megromlott; újuljatok meg lelkeitekben és elmétekben, öltsetek fel az új embert, aki Isten tetszése szerint valóságos igazságban és szentségben teremtett” (Ef 4, 21–24).

Az új élet élése, az új ember megvalósítása magunkban: folyamatos feladat számunkra is. A keresztény ember életének dialektikája az, hogy kereszténysége révén ő maga ténylegesen új ember ugyan, de ettől függetlenül napról napra meg kell újulnia, mert Isten megajándékozta ennek a lehetőségével és kötelességévé tette ezt. A kereszténység *lényege* ez az állandó megújulás, ez a megújulni és megújítani akarás, ez az örök alkotni vágyás, ez az isteni eredetű vállalkozó kedv, kezdeményező erő – és ezt elutasítani, ez elől elzárkózni, kitérni, ezt a lehetőséget elmulasztani: bűn. Halálos bűn, mint a gyilkosság, mert hiszen az is: a bennünk életre kelhető, a bennünk feltámadható új ember megölése.

Áldott emlékü professzorom a rendszeres teológiaoktatásának keretében nem győzte eleget hangsúlyozni, hogy az igazi

Jegenyétölgy: zöld menyasszony.
Hogy tündököl rigódalban!
Méh és dongó kórust zümmög.
Édes ég dől buja földre.
Mindez felszín. Lent örök harc...

MÁJUS

Ezerarcú délelőttön bonchidai hús vizeknél.
Ritka, múltó pillanatát miként foghatnád meg?
Jövőre?
Már hiába fürkésznéd...

kereszténytől semmi sem lehet idegenebb, mint a múltba tekintő megtorpanás, tétovázás, visszafordulás. Maga a teremtet világ is folytonos mozgás és alakulás, amelyben az „állandóra” berendezkedni nem jó, még akkor sem, ha pillanatnyilag ez tűnik kényelmesnek. Sőt éppen a kényelmes az, ami veszélyes. „Ha bennünk csupán kényelem van és kényelem utáni vágy, az alattomos dolog, amely vendégként lép be az életünkbe, és ott előbb gazdává, majd kényúrrá válik” – írja Kahlil Gibran. Mi tehát a teendő? Érzésem és meggyőződésem szerint az, hogy bizonyos értelemben *lelki nomádoknak* kell lennünk, mindig késznek a továbblépésre, új tájon való megtelepedésre – természetesen a szilárd értékek, az örök igazságok megőrzésével, mint ahogy folyton tovább- s továbblépő nomád őseink is magukkal vitték a kincseiket. „A rókáknak barlangjuk van és az égi madaraknak fészük, de az Ember Fiának nincs hova fejét lehajtania” – mondta az ember Jézus (Lk 9, 58), talán kissé panaszosan is, de büszke öntudattal.

A kereszténység: élet. És az élet: szüntelen megújulás. „Hadd temessék el a halottak a halottaikat, te pedig menj el, és hirdesd az Isten országát” – mondta Jézus (Lk 9, 60). És így folytatta: „Aki az eke szarvára teszi a kezét, és hátratekint, nem alkalmas az Isten országára” (Lk 9, 62). És Pál, aki az apostolok közül talán a legjobban értette Jézust, ezt írja a filippibelieknek: „Ami mögöttem van, azt elfelejtve, ami pedig előttem van, annak nekifeszülve futok egyenest a cél felé” (Fil 3, 13).

Pünkösöd van, testvéreim. Pünkösöd, ami számunkra az örök megújulást jelenti. És a megújuláshoz új szívre van szükségünk, hogy új emberek lehessünk egy új világban. Legyünk méltók az alkalomhoz, az ünnephez, és ahhoz, aki egykor így szólt népéhez a Jelenések látónoka által és ma is így szól hozzánk: „Íme, újjáteremtek mindent”. Ámen.

Kászoni József

Ne vigy minket a kísértésbe

Veress Zoltán Svédországban élő író a Miatyánkról szóló elmélkedéseinek folytatása.

Most pedig, barátaim, igyekezzetek jól megérteni, mert a Mesterünk által ajkunkra adott ima legtalányosabb fohászához érkeztünk. Pontosabban: ahhoz a foháshoz, amelyet meggyőződésem szerint nem az ő eredeti szavai szerint ad vissza az evangélista.

Nem a magyar bibliafordítók tévedésével van gondunk, minden nyelven, az eredeti görög nyelven is, az évszázadokon át egyetemesen használt latin nyelven is úgy szól a fohász, hogy „ne vigy minket a kísértésbe”. Meg kellene tudni, hogyan szólt Mesterünk anyanyelvén, a már csak egy-két szíriai faluban beszélt arámi nyelven, a szír egyházhoz tartozó keresztények közösségében, ha ugyan ők is nem az evangélium görög szövegéből fordították vissza a Miatyánkot. De addig is, ameddig megtudhatjuk, tisztázzuk, mi téves a szóban forgó fohászban.

Nos, csupán az, hogy Isten – akihez a Miatyánk szavaival fordulunk – nem visz senkit a kísértésbe. Annak a feltételezése, hogy megtehetné, hogy kérni kell arra, hogy ne tegye, tulajdonképpen valóságos istenkáromlás. A kísértés egyértelműen bűnre csábítást jelent a szent szövegekben: a kígyó megkísérti (sikeresen) az édenkerti emberpárt, arra biztatván őket, hogy szegjék meg Isten parancsát; a gonosz megkísérti (sikertelenül) Jézust, arra próbálván rávenni szebbnél szebb ígéretekkel, hogy tagadja meg Istent, s helyette szolgálja őt. Isten nem tesz ilyesmit. Felhozhatnánk Ábrahám esetét Isten ama kívánságával, hogy áldozza fel fiát, Izsákot, ez azonban nem *megkísértés*, hanem *próbára tevés*: Isten nem bűnre biztatja Ábrahámot, hanem a maga látszatra értelmetlen, kegyetlen parancsának teljesítését várja el tőle.

Isten viszont kétségtelenül közelünkbe engedi a kísértést. Nem ő visz kísértésbe, ez összeférhetetlen az ő lényével, lényegével, mindazzal, amit megsejtünk hagyott önmaga felől – de engedi, hogy megpróbáltassunk a kísértés által. Ha ő a maga mindenha-

tóságával távol tartana tőlünk mindenféle kísértést, nem érvényesíthetnénk szabad akaratunkat. Ha nem volna alkalmunk *választani* a jó és a rossz, az Istennek tetsző és nem tetsző között, szabad akaratunk nem érne semmit: játékszeri volnánk a teremtőnek, nem társai, ahogyan ő maga óhajtja. Tehát nemcsak azt nem kérhetjük Istentől, hogy ne vigyen minket a kísértésbe (mert ő nem vihet), hanem azt sem, hogy óvjon meg minket a kísértéstől, tartson távol tőlünk minden csábítást, eleve akadályozzon meg bennünket abban, hogy letérjünk az ő útjáról.

Hát akkor mit kérhetünk?

Én azt hiszem, csak azt, hogy legyen velünk a kísértés idején. Ne hagyja, hogy megfélemedezzünk róla. Segítsen hozzá a helyes ítélethez, a kísértés mibenlétének átlátásához, a jó választáshoz, s adjon erőt nekünk, hogy érvényt szerezhessünk helyes választásunknak: „Mi atyánk, ha közelünkbe engeded a kísértőt, kölcsönözz nekünk annyit a te végtelen erődből, hogy ellenállhassunk neki.”

Most pedig, barátaim, igyekezzetek jól megérteni, mert a modern kereszténység egyik alapvető dilemmájához értünk. Vessük-e el, változtassuk-e meg, cenzúrázzuk-e, korrigáljuk-e a bibliai szöveget, akár csak egy fohász átfogalmazásának erejéig is, mert az a meggyőződésünk, hogy egy helytállóbb és elfogadhatóbb értelmezés ajándékában részesültünk?

Én azt hiszem, nem kell ezt tennünk. Éppen azért nem, mert Isten megnyugtatóan értelmeznünk engedte a hagyományos szöveget – és akkor nincs értelme a hagyomány megváltoztatásának. Mondjuk csak úgy a Miatyánk szavait, ahogy a szüleinktől tanultuk, ők pedig az ő szüleiktől, vissza egész Károli Gáspárig és még messzebb, a Mesterünket emlékezetből idéző evangélistáig; s miközben értelmünkkel belegondoljuk a mi számunkra adatott igazságot, szívünkkel érezzük meg és hagyjuk belénk áramlani a nemzedékek hitéből és áhítatából sugárzó ősi erőt. Emberi erőt, szerény hozzájárulásul a fohászunkban kért isteni erőhöz.

(Folytatjuk)

Unitárius emléknep Lakiteleken

A Lakitelek Népfőiskola Alapítvány rendezésében 1998. április 18-án egésznapos ünnepekre került sor „Unitárius Emléknep” címmel. A rendezvény folytatása volt annak az emléknep-sorozatnak, amely a történelmi egyházak XX. századi nagyjait méltatta hívek és szimpatizánsok lakiteleki találkozói keretében. A katolikus, református, evangélikus összejövelelek után, a Népfőiskola ezúttal az unitáriusnak adott otthont.

A hazai és erdélyi tájakról összesereglett mintegy 250 főnyi közönség először az 1997-ben felavatott ökumenikus Szent István kápolnában áhítaton vett részt, melyet **Bencze Márton**, a Magyarországi Unitárius Egyház püspöke tartott. Ezután a Kölcsey-ház konferenciatermében került sor az emlékülésre, melyet **Lezsák Sándor**, a Népfőiskola Alapítvány Kuratórium elnöke nyitott meg. A hallgatóságot meleg szavakkal köszöntve, örömet fejezte ki, hogy házigazdája lehet a történelmi unitárius egyház jelenlétének, mely a sokáig elhallgatott „1568” ellenére főhajtást érdemel sokszázados helytállásáért és magyarságmegtartó szerepéért. A politika mai hullámverései közepette különös érték – mondotta –, hogy kárpát-medencei dimenziókban és nemzedékekben, ne pedig kampányokban tudjunk gondolkodni. Az unitarizmus a kishitűség cáfolata és öserőt példáz olyankor, amikor nem perc-ember „politikuskra”, hanem igazi államférfiakra van szükség.

Az első előadást az Erdélyi Unitárius Egyház püspöke, **dr. Szabó Árpád** tartotta „Az Unitárius Egyház a XX. században” címmel. Az alapítástól üldözéses évszázadokon át mentett és örökített eszmei javakra utalva, taglalta az első világháborút megelőző hatvan év csodálatos unitárius fejlődésének állomásait, majd az összeomlás (román megszállás) alatti túlélés megpróbáló korszakát. A veszteségek, csapások ellenére is talpon maradtunk akkor és a második világháború után is, amikor nemcsak iskoláinkat, vagyunkat vették el, hanem lelki-szellemi megsemmisítésünkre törekedtek. Vezetőink és híveink áldozatos kitartásának köszönhetően létezőnk és dolgozunk.

Dr. Rezi Elek a kolozsvári egyház főjegyzője „*Ferencz József püspök és az erdélyi egyház újjászervezése Trianon után*” címmel alig ismert levéltári anyagok (így a püspök publikálatlan naplója) alapján értekezett egy keserű időszak küzdelmeiről „a kor unitárius vezéregyéniségének” nevezve az 1928-ban elhunyt Ferencz Józsefet, aki 52 éven át volt az unitárius egyház feje. Erkölcsi tartása és tekintélye, teológiai és nemzetmentő munkássága őt a legnagyobbak panteonjába emeli.

Dr. Sztankóczy Zoltán a budapesti Unitárius Teológiai Intézet kuratóriumi elnöke „*Józan Miklós budapesti helynök és a hazai egyház újjászervezése Trianon után*” címmel tartott előadást. A kettészakított magyar unitáriusok anyaországi vikáriusaként Józan Miklós nemcsak szervező, közéleti és ökumenikus tevékenységével, hanem irodalmi munkásságával is kiérdemli tiszteletünket, miközben egyenessége, nyíltsága is példaértékű; halálával (1946) a modern magyar unitarizmus nyolc évtizede zárult le.

Az előadó az államhatárok trianoni meghúzásával kényszerűen külön életű „két egyház” helyzetének továbbgondolására is serkentett, amikor jövőnket fűrkésző kérdéseket feszegetett (egyesülés, különállás?) a helynökségi korszak tanulságaira utalva. Konklúziója szerint nem a visszalépés, hanem a két püspökség megtartása és együttműködése kívánatos. Ehhez hazai oldalon a teológiai felkészülés építéssel szükséges, mint a szervezeti fiatalítás, figyelemmel a MUE 2000-ben tartandó zsinati főtanácsára és az EU révén várható integrációs folyamatokra.

Andrássy György egyházi tanácsos (Kolozsvár) „*Balázs Ferenc a mészköi prédikátor*” c. előadásában színesen és meghatóan beszélt a „Rög alatt” és a „Bejáróm a kerek világot” szerzőjéről, Erdély ragyogó csillagának nevezve az érzékeny tehetségű és prófétai elhivatottságú híres unitárius lelkészt. Világjáróként, majd irodalomszervezőként, regényíróként, és falu-apostolként egyaránt igazságért feláldozott (sajnálatosan rövid) élet volt az övé, aki templom és iskola építője, népfőiskola megálmodója, egyben a termelők szövetkezése gondolatának képviselője volt, a tiszta szív és lobogó lélek hordozója.

Molnár Lehel levéltáros (Kolozsvár) „*Kelemen Lajos történelmi munkásságát*” fejtette ki aprólékosan dokumentált dolgozatában. A legendás, élő lexikonként is jellemzett Kelemen Lajos apai ágon volt unitárius; kiváló tanár, Erdély történelmi-néprajzi anyagainak legjobb ismerője, az ottani magyar történetírók nesztora volt. Levéltárfejlesztő és -kutató működése hatalmas ismeretanyag birtokosává tette, így nemcsak egyházunk neves személyiségeként, hanem az egyetemes kultúra kiemelkedő reprezentánsaként tartja számon őt az utókor.

Az emlékülés utolsó előadója **Mikó István** MUE-főigazgatóhelyettes volt, aki „*Mikó Imre, az író*” c. referátumában egy ősi unitárius családból származó, XX. századi kiváló jogász-politikus-író-szerkesztő személyiségét mutatta be rendkívül szabatos-színvonalas előadásában. Mikó Imre az erdélyi magyarságért folytatott közéleti tevékenysége mellett az Unitárius Egyház főigazgatói tisztségében fáradhatatlanul munkálkodott az egyház erősödése, megújítása érdekében is.

Zárszavában **dr. Murvay Sámuel** budapesti főigazgató a MUE mai helyzetével foglalkozott. Rámutatott arra a csaknem szégyenletes anomáliára, hogy 430 éves múltunk és kiváló elődeink munkássága ellenére bizonygatnunk kell „történelmi” voltunkat, mivel azt (ellentétben az Antall-kormányval) a mai „hivatalosság” nem ismeri el. Jelezte, hogy az elhangzott előadások kötetben való gyűjteményes kiadása egyházunk gondozásában reményeink szerint a közeljövőben megvalósul. (Beszédét, mely a MUE 430 éves múltját és sajnálatos mai helyzetét mutatja be, az alábbiakban részletesen közöljük.)

A délutánba nyúlt emlékülés befejező aktusaként Lezsák Sándor ajándékkönyv-csomagokat nyújtott át a Népfőiskola területén működő *Antológia Kiadó és Nyomda* kiadványaiból a találkozó valamennyi előadójának. Méltatta a tudományos referátumokat, mint

többszázados unitárius értékek „lenyomatait” és buzdított, hogy továbbra is képviseljünk mozgósító erőt, szem előtt tartva a történelmi egyházakat is bomlasztó szektásodási veszélyt, mely egy ultraliberális szabályozás folyamánya. Lezsák Sándor meghatottan emlékezett székelyföldi barangolásaira, ahol egy alkalommal tiszteletbeli unitáriussá választották, és nagy megbecsüléssel idézte meg Balázs Ferencet, akinek álmát mintegy megvalósítja itt és most Lakiteleken, tervük ugyanis, hogy a Népfőiskola területén 2001-ben (születésének századik évfordulóján) Balázs Ferencnek szobrot állítanak. Lezsák a maga részéről is megköszönte az unitáriusok körében eltöltött, erőt-élménytadó lakitelki emléknapot.

Mindezek után a tapssal nem fukarkodó közönség részt vett egy népművészeti kiállítás megnyitóján, ezt követően pedig a Tisza vendéglőben elköltötte közebédjét. Az elnöki asztalnál elhangzott pohárköszöntőjében dr. Szabó Árpád kolozsvári püspök emelkedett szavakkal hálálta meg a sikerült rendezvény lehetőségét, és méltatta a „hely szellemét” (genius loci), mely lélekgyarapító eszmei rokonságot

sugallt mindnyájunk számára. Ami pedig a határon inneni és túli két egyház problematikáját illeti, hangsúlyozta: elvekben és célokban, testvériségben mindig egyek voltunk és egyek maradunk.

A találkozó az összefoglaltakon túlmenően sokunk számára azért is élmény volt, mert bejárva a négyhektáros területet, megismerkedtünk a Népfőiskola létrejöttével, gazdag programokat, tanulást és üdülést biztosító létesítményeivel (kollégium, étterem, uszoda, jurták, Bolyai-ház, Kölcsey-ház, Emigrációs Múzeum stb.).

Csak a legőszintébb elismerés hangján szólhatunk a Lakiteleki Alapítvány nemes, keresztény és nemzeti missziójáról, melynek irányítása Lezsák Sándor érdeme és amely tudatos és hazafias felelősséget erősítő, sokoldalúságában is önzetlen népnevelés.

Az emléknapi egyházunk és híveink számára valóban emlékeztető ünnepi nap, olyan kivételes esemény volt, amelynek bensőséges hangulatát, lélekformáló varázsát megőrizni jóleső érzés.

Dr. Lőrincz Ernő
egyházi főtanácsos

Tisztelt Közönség, Hölgyeim és Uraim!

Az elhangzott előadásokból képet alkothattunk magunknak nemcsak néhány kiváló egyházi személyiség életéről, munkásságáról, – ahogy Mikó Imre fogalmazott: azokról „akik előttünk jártak”, de egyúttal keresztmetszetét kaptuk unitárius egyházunk legutóbbi, háborúkkal, megpróbáltatásokkal terhes évszázada történelmének is.

Jelenünk teljesebb, jobb megértéséhez a régmúlt immár elcsendesült időtengerében még mélyebbre kell tekintenünk:

Máris megállapíthatjuk, hogy mostani emléknapot akár jubileumi ünnepnek is nevezhetnénk, ugyanis most van 430 esztendeje annak, hogy egyházunkat Dávid Ferenc, Erdélyben (Kolozsváron) megalapította.

Az élet fintora, hogy napjainkban mégis egyfolytában kell bizonygatnunk „történelmi egyház” voltunkat.

Nehéz elhinni, hogy ennek hátterében csupán a szégyenletes tudatlanság húzódna meg, de most nem szeretnék az okok kutatásába bonyolódni...

Tény, hogy az előző kormányzati ciklus miniszterelnöke – Istenben megboldogult néhai Antall József, aki egyben történész is volt – kérésünkre a következő szöveget adta közre: *„Nyilvánvaló tehát, hogy a Magyarországi Unitárius Egyház a történelmi keresztény egyházak csoportjába tartozik. Felhívtam az illetékes kormányzati szerveket mindezek figyelembevételére, egyidejűleg felkértem az Országgyűlés megfelelő bizottságát, hogy a Magyarországi Unitárius Egyház a Parlament dokumentumaiban is a történelmi keresztény egyházak sorában kerüljön a hagyományaihoz méltó helyre”.*

A magam részéről nehezen tudok annyi cinizmust feltételezni, amellyel egy történelmi valóságot csak azért kellene mellőzni, mert valamilyen előző kormányzati ciklus azt tényként már elfogadta...

Eddig azt hittem, elmúlt az az idő, amikor a történelmet vélt, pillanatnyi pártos érdekek szerint írták és magyarították (esetleg torzították.)

Éppen ezért értetlenül állok, valahányszor – akár a hivatalos állásfoglalás, akár a média egyik-másik egysége – tudatosan felejtik ki egyházunkat a történelmi egyházak sorából!

Ez a vallás a világon először – a tordai Országgyűlésen 1568-ban meghirdetett – vallásszabadság és tolerancia jegyében született, és ezt történelme során, a többi felekezethez való viszonyában alapvénekné is tekintette. Tisztelte és ma is tiszteli minden egyén és minden egyházi közösség vallásos meggyőződését, ami miatt soha senkivel szemben sem vitát, még kevésbé ellenségeskedést nem kezdett. Ennek ellenére – sajnos – többször érték súlyos támadások...

Egyházunk másik fontos jellemzője – talán ez is magyar alapítású voltában gyökerezik –, hogy az egyház és a magyar nép érdekeit mindig közösnek tekintette, azt soha sem tudta, de nem is akarta egymástól elválasztani.

Ennek legékesebb bizonyossága éppen az az állhatatos, kitartó küzdelem, amelyet a magyarság nemzeti fennmaradásáért az utóbbi évszázadban, – különösen az utódállamok, illetve Erdély területén – vívott.

Ezzel már vissza is érkezve jelenünkhöz, megállapíthatjuk, hogy egy viszonylag csendes időszak után, amikor egyházunk szép belső fejlődésnek indulhatott, szakadt ránk két világháború nemzetpusztító vérzivatarra, és az azt követő területablások keserves igazságtalansága.

Bűneink igen nagyok lehettek, mert a történelem ezzel sem elégedett meg. Országunk csonkítását, 2/3-ad részének elvételét (elrablását) követte a csak-

nem fél évszázados lélek- és tudatrombolás időszak, amelynek hatásait csak nehezen és későre fogjuk kiheverni.

Bizony, megbűnhődtek már a múltat s jövőt, és talán kérhetjük a Gondviselést Kányádi Sándor szavaival arra, hogy: „Előrelátó vagy, de mégis nézz Uram a hátad mögé is, ott is lakoznak s örülnének a mosolyodnak...”

Félig alélt állapotból magához térő népünk, a lelki romok eltakarítása mellett, már építgeti az új öntudatra-ébredés alapjait, hogy hitéből, bizalmából újra kialakuljon az a lelki közösség, amely a századok során eddig is megtartója volt...

Ilyen súlyos gondok mellett eltörpülni látszanak gazdasági problémáink, nevezetesen, hogy földi létünk anyagi alapjait a múlt politikai rendszere kihúzta a lábunk alól.

A rendszerváltozás után úgy tűnt, hogy ez a kérdés természetesen és úgyszólván magától oldódik meg. Ezt ígérték az egymás után megjelenő törvények is.

Most mégis szomorúan mondhatjuk el, hogy az összes keresztény egyház közül aránylag mi kaptunk vissza elvett javainkból a legkevesebbet: még 25%-ot sem!!!

Nincs hazánkban még egy olyan egyház, amelynek fővárosi *temploma, püspöki lakása, lelkészlakásai*, gyülekezeti terme stb. a mai napig állami tulajdonban maradt volna!!!

Hivatalos ígérekben nincs hiány!

Egyes pártképviselők messzemenő jóindulatukról is biztosítottak, de valahogy túl „messze ment” tőlünk ez a jóindulat...

Az egyházi ingatlanokra vonatkozó előző törvény – amely f. év január 1-ig volt hatályban – ideje alatt mindössze egy egyszerű pótlistába kellett volna foglalni a nekünk visszajáró és eddig vissza nem adott javakat.

Ezt írásban előkészítve, alaposan indokolva, háromszor is kérvényeztük, de sajnos, az utóbbi év alatt (a kormányfőnek) erre egy aláírási ideje nem jutott...

Kérésünkre az angol-amerikai egyházak, amelyek a Högyes Endre utcai ingatlant saját pénzen vásárolták, segítségünkre siettek és a követség útján támogattak. A kedvező elintézését nem más, mint a mi magyar Külügyminisztériumunk vétőzta meg!

A hivatalos sajnálkozók egyike arra hivatkozott, hogy segítene, de előbb a törvényt kellene módosítani. Azonnal részletesen indokolt módosításelőkészítő kérést küldtünk a Parlament valamennyi frakciónak. Ezt egyedül dr. Csapody Miklós képviselő karolta fel és pártja támogatásával azonnal az Országgyűlés elé terjesztette törvénymódosítási javaslatát. Az eddigi sajnálkozók – parlamenti túlerejük segítségével – ezt is megakadályozták.

Hát ez a mi egyházunk helyzete ma...

A fentiekhez azonban annyit hozzá kell tennünk, hogy elődeinknek sokszor ennél nagyobb nehézségekkel kellett megküzdeniük, de azokat – ha kellett – életük kockáztatása árán is vállalták.

Példájuk kötelez: mi sem adhatjuk fel! Küzdelmünket addig folytatjuk, amíg az eredményre nem vezet! Ez a dolgunk, ezért vagyunk!

Az utánunk jövőknek olyan egyházat kell átadnunk, amelynek hazánk többi keresztény egyháza között megmaradjon a helye, és a jövőben is betölthesse magyarságfenntartó, hitre, kitartásra, minden embertársunk iránti szeretetre nevelő hivatását az idők végtelenjéig.

* * *

Mielőtt elbúcsúznánk ettől a helytől, amely olyan szeretettel és megértéssel fogadott, kérem engedjék meg, hogy egyházunk nevében szívből jövő köszönetet mondjak a Lakitelek Népfőiskola Alapítványnak és személy szerint annak vezetője, **Lezsák Sándor** elnök úrnak azért a nagylelkű felajánlásért, amely lehetővé tette, hogy úgy mint a többi magyarországi történelmi keresztény egyház, mi is megtarthassuk itt, ezen a helyen, mai ünneplő találkozásunkat.

Mindnyájan tudjuk, ezt az Alapítványt a magyarság, a nemzet iránti szeretet, önzetlen segíteni akarás hozta létre és tartja fenn akkor is – amint Ady Endre mondaná –, „ha gátat túr fel ezer vakond...”

Az Óceánt – kitűzött célját – úgy is el kell érnie és adja a Teremtő, hogy úgy legyen!

Hazánkban jelenleg kevés ilyen intézmény van, amely ennyire értékes szolgálatot tenne az ifjúság nevelése, továbbképzése és ezáltal a magyar jövő kialakítása érdekében, mint ez a közmegebecsülésnek örvendő Alapítvány.

Itt fiataljainkkal együtt mi is megtanulhatjuk, hogy sorsunk, jövőnk alakításában ne mástól várjuk az adományt – az úgysem jön, de ha jönne sem volna köszönet benne –, inkább magunk tegyünk meg mindent nemzetünk megmaradása, felvirágoztatása érdekében.

Köszönöm **dr. Szabó Árpád** püspök úrnak és a vele együtt érkezett kedves erdélyi vendégeinknek, hogy a velük közös rendezvényünk sikere érdekében olyan sok segítséget nyújtottak és az utazás nehézségeit is vállalták.

Megköszönöm előadóink fáradozását, értékes, szép előadásukat, amelyekkel méltó színvonalra emelték ünneplésünket.

Hálásan köszönöm **Csallóközi Zoltán** úr önzetlen segítségét, aki nagy hozzáértéssel, sok-sok türelemmel irányította rendezvényünk előkészítését, szervezését és ezáltal lehetővé tette (annak) sikeres lebonyolítását.

Köszönetet mondok azoknak is, akik mindebben még segítségünkre voltak.

Kedves Közönségünknek köszönöm a részvételt és türelmet, amellyel meghallgatták előadásainkat. Remélem, egy szép élménnyel gazdagodva térhettünk otthonainkba, rendületlenül bízva abban, hogy a Gondviselés végre ránk tekint és megsegíti egyházfenntartó törekvéseinket.

Lakitelek, 1998. IV. 18.

Dr. Murvay Sámuel
főgondnok

Teológiai műhely

„A lélek sem jó tudomány nélkül”

Manapság egyre több szó esik a lélekről. Népszerű kiadványok tucatjai igyekeznek megtanítani az olvasót lelki életének karbantartására, a lelki egészségre. Ismét mások lelki, illetve szellemi energiák átvételére, továbbadására „oktatják” az embert. De a hétköznapi beszéd is unos untalan emlegeti a lelket: lelkesedünk valamiért, vagy szidjuk ezt a lelketlen embert, időnként furdal a lelkiismeret. Egyre több a lélekbúvár, a lélektan ismerője, és a pap, a hidat verő pontifex is átalakult lelkésszé vagy kenetteljesebb lelkipásztorrá.

Mindenki tudja, hogy nem csupán anyagi szükséglet az élet. Ami ezen felül van, amitől igazán remélünk valamit, azt léleknek nevezzük. Így nevezzük anélkül, hogy pontosabb képünk lenne mi is, ki is lélek.

Rovatunk írásai ezt a témát tárgyalják. Az első két cikk egymásra épül, kiegészíti és magyarázza is egymást. Mindkét írás a Teológiai Intézet munkatársainak közös

gondolkodásából született meg, így nem egyetlen ember műve. Fogadják olvasóink szeretettel ezeket az írásokat, melyeket a kollektív szerzőket jelentő „Teológus” névvel szignáltunk.

Harmadik írásunk egyedülálló a maga nemében. A XVIII. sz. legnagyobb unitárius teológusa, s ami a rendszerességet illeti, bátran mondhatjuk, hogy mindmáig talán a legalaposabbja is: **Szentábrahámi Lombard Mihály**. A neves egyházi személyiség fő műve a „Summa theologiae unitariorum” rövidített című munka, amelyet eredetileg latinul írt. Magyar fordítása csak a múlt század végén született meg Derzsi Károly munkája nyomán. Most ebből a műből idézünk a Szentlélekre vonatkozó alapos, átgondolt és mélyen biblikus részletet.

Írásaink szellemisége mintegy a rovat mottóját permütálja: nem csak a „lélek sem jó tudomány nélkül”, a „tudomány sem jó lélek nélkül”.

Az ember is lélek

Különös esemény zajlott le 1561 decemberében a nagy hírű Török János Debrecen környéki udvarházában. Az összegyűlt városi hivatalosságok és a tiszántúli református püspök vezette egyházi méltóságok jelenlétében, egy vékony alkatú, finom vonású, de testileg-lelkileg meggyötört pap aláírta a nézeteit visszavonó reverzalist. A világi hatalommal szövetségessé egyházi szervezet diadalt ültetett: újabb tévtanítót sikerült legyőznie. A legyőzött, tévtanítónak megbélyegzett és a pallosjog birtokában megfenyegetett pap a magyarországi unitarizmus egyik legelső és mindmáig talán legnagyoszerűbb alakja: Kőrösperdi Arany Tamás. A ráerőszakolt visszavonási nyilatkozat egyik pontja szerint Arany Tamás azt tanította, hogy „nincs az embernek teremtett lelke, hanem csak beléfuvaltott lelke.”

Ez, a mai fül számára alig érthető megfogalmazás, két egymástól lényegi pontban eltérő teológiai álláspontra utal. Mi is volt ez a „teremtett lélek” és „beléfuvaltott lélek”?

A „teremtett lélek” megfogalmazás mögött az a vélemény húzódik, hogy az ember lényegében test és lélek egységében és ezek különbözőségében érthető meg. A teremtéskor a Mindenható Úristen az élőlények között azzal különböztette meg az embert, hogy halhatatlan lelket teremtett belé, amely aztán a nemzedékek során átöröklődik és az ember elidegeníthetetlen részét képezi. A lélek megfoghatatlan különös összetevője az embernek, és lehetővé teszi, hogy Istennel kerüljön kapcsolatba. A lélek Istentől származó megkülönböztető lehetősége az embernek, a lélek a lét alapja.

Arisztotelész és Szent Ágoston nyomán a halhatatlan lélek nem más, mint a test lehetősége, s a testben a lélek aktualizálódik. Teológiai értelemben a lélekkel

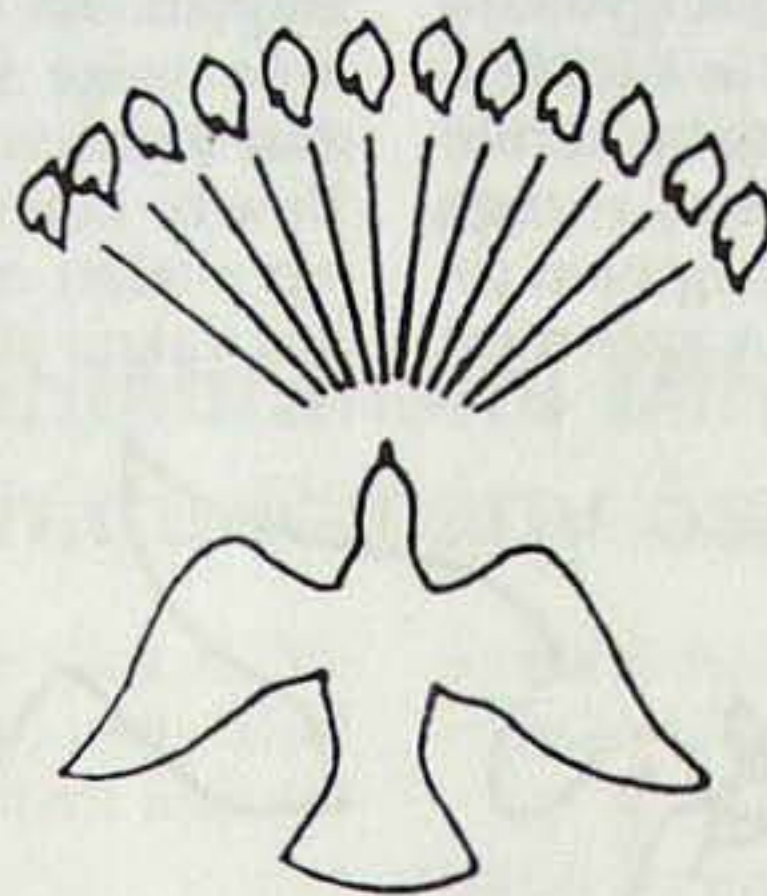
rendelkező ember szentségben és ártatlanságban teremtett, de az ördög által megcsalván lelke is megromlott, bűnbe esett és elvesztette tökéletességét. Valamit azonban megőrzött magán az ártatlanságból, Isten képének lenyomatát. Ezt a lenyomatot, ezt az istenképűséget léleknek nevezi ez a teológiai vélemény, és ez a lélek teszi lehetővé azt, hogy bűnbánattal, megtéréssel az ember az isteni megváltás része lehessen.

Ezzel szemben a „beléfuvaltott lélek” jelentése más. Arany Tamás nézetei között a teremtésnek egészen eltérő értelmezésével találkozunk „és látta Isten, hogy mindez jó” megfogalmazás nem a tökéletesség és a büntelenség, az erkölcsi feddhetetlenség leírására szolgál. Sem az úgynevezett Papi Kódex, sem a Jahvista teremtéstörténet nem ismeri a „tökéletességnek” ezt a perfekcionista értelmét. Arany Tamás a Bibliára támaszkodva hangsúlyozza, hogy Ádám nem volt halhatatlan, ártatlan és tökéletes állapotban teremtve, hanem tökéletességét, ártatlanságát és üdvösségét a bűneset ellenére kapta meg: ígéretként.

Az ősmítoszok, a görög, de a mezopotámiai mítoszok is az embert valamiképpen összefüggésbe hozzák az istenek vagy démonok világával. Az ember hordoz magában valami istenit. A Biblia hitvallása erről más. Az embernek nincs olyan része, amely egy „darabka istenség” lenne. Az ember lelke, vagyis az, amit léleknek olvasunk a bibliánkban, héberül „nefes hajjah”, ami semmi mást nem jelent, mint azt, hogy: élőlény. Isten a saját lelkét lehelte az emberbe és az ember ezáltal lett élőlény. Nem azt jelenti ez a lehelet, hogy Isten valamit önmagából átadott volna az embernek. Ez a gondolat hellenista értelmezése a teremtéstörténetben levő hitvallásnak. A lélek szó ószövetségi értelme egyszerűen az élő állapotra vonat-

kozik. Nem arról van szó, hogy az embernek „van lelke”, hanem arról, hogy az élet ura a Teremtő. Az élet Istentől ered, és ez a megállapítás persze nem biológiai tétel, hanem teológiai. Az ember attól „nefes hajjah”, hogy Isten teszi ezt lehetővé számára. De nemcsak az ember a „nefes”, hanem az állatok is. Az ember e vonatkozásban szorosan az élővilág része. A manapság eléggé divatos úgynevezett szociológia egyik alapvetése az, hogy az embert a maga teljességében csak úgy szabad vizsgálni, mint az élővilág egyik szereplőjét. És ez nem csupán egyéni, de társas életére is vonatkozik. A szociológia úgy véli, hogy a társadalom elsősorban biológiai jellegű probléma. Érthető, hogy a huszadik századi teológusok, főleg a tengerentúlon, különös érdeklődéssel fordultak a szociológia eredményei felé, hiszen a Bibliái emberképpel rokon megállapításokra leltek.

Az ember lélek, de ez a lélek „befeléfuvaltott”. Olyasmi, ami végül is arra utal, hogy az ember attól lesz élő, hogy Isten is él. A vallásos tapasztalat leírására szolgáló képek gyakran a mindennapok képeit idézik. Egy ilyen mindennapi kép a hajó képe. A vitorlát is használó hajóké, amelyeken a föníciai kereskedők messze földről hozták portékájukat, vagy a halászhajóké, amelyek gyorsan siklottak tova az időnként viharos Genézreti tavon. A hajó önmagában nem mozdul, tehetetlen, csak hányódik a hullámokon. A szél az, amitől az egész alkotmány működni kezd. Azért lehet a vitorláhajó alkalmas feladatának betöltésére, mert van szél, ami mozgatja. A szél nélkül nincs a hajónak lelke. Ezt a képet, ezt a tapasztalatot használta az őstörténet leírója, amikor az ember „befeléfuvaltott lelkéről” beszélt. Az embernek a testétől és a személyiségétől nincs elkülönült lelke, mert maga az ember a lélek.

A lélek szó a Bibliában magát az embert, a személyiséget jelöli. Nem valami olyasmit, amitől az ember halhatatlan lehet, hanem az ember egészét. Az ember nem azért különbözik az élővilágtól, mert van lelke, hanem azért mert ő Isten képe. Az istenképűség pedig – ellentétben a teremtett örök lélek fogalmával – funkcionális fogalom. Az ember attól ember és attól megkülönböztetett létező, hogy Isten képmása. Az ókori keleten igen gyakori volt, hogy egy terület hovatartozását úgy jelölték, hogy a tulajdonos vagy a terület uralkodójának képét, képmását oszlopra erősítve elhelyezték a terület közepén. A képmás így jel lett. Azt jelezte, hogy ki az úr azon a területen. Az Isten „képére és hasonlatosságára” teremtett ember azt jelzi, hogy a világ ura a Teremtő. Ezt nem jelzi más, erre csak az ember alkalmas. Az

a feladata, hogy jelezze: Isten az Úr mindenek felett. A képmás nem önmaga rendelkezik hatalommal. Nem neki kell helytartóként uralkodni, hanem az a feladata hogy valakire utaljon. Ha a képmás úgy véli, rendelkezik a „halhatatlan lélekkel”, az isteni tulajdonságokkal, szárnalmas madárijesztővé válik. A képmás, ha rendeltetését betölti, méltóságot hordoz, önmaga is szentté válik, és ebben és csak ebben az értelemben tökéletes. Az a rendeltetése, hogy megmutassa: uralkodik az úr.

Az ember is lélek? – tettük fel a kérdést. Nos a válasz egyértelműen igen. Igen, az ember is lélek. Lélek volta azt jelenti, hogy képes rezdülni Isten „fuvallatára”, s ha ez a rezdülés megvalósul, az ember megkülönböztetett lényé válik: Isten képmásává.

– Teológus –

Az Isten lélek...

„Az Isten lélek és akik Őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják” – olvassuk János evangéliumában (Jn. 4,24). Ha csak a mondat első felére gondolunk, könnyen azt hihetjük, hogy definíciót, meghatározást olvashatunk arról, ki is az Isten. Nyilván még így is eléggé homályos marad az, hogy mit is ért az evangélista azon, hogy lélek. S mivel az evangélista is felhasználta korának képzetét és fogalmi készletét, tágabb horizonton kell feltenni a kérdést: mit is ért a Biblia – bármennyire is különböző, mégis egységes vonulatként értelmezhető – hitvallása arról, hogy mi a lélek. Vajon Isten lényegét jelöljük így meg, vagy az ember is lélek, esetleg másfajta lélek az Isten és másfajta lélek az ember? Egyáltalán: arra szolgál-e ez a szó, hogy tulajdonságot nevezünk meg?

„In principio erat sermo” – indítja Újszövetség-fordítását a zseniális Rotterdami Erasmus. „Kezdetben volt a szó...” Ez a mondat írásmagyarázati bravúr, mert a Gen. 1.1-re és az ezt idéző Jn. 1,1-re egyaránt

illik. Ezen túlmenően általános hermeneutikai jelentősége is van. Kezdetben volt a szó, de nem mindegy, hogy a szavakat hogyan használta az ember. A szó nélkül képtelenek vagyunk visszaadni amit átéltünk, de lényegében egy visszaadási folyamatról van szó.

Hogyan használjuk a szavakat? A Biblia embere valószínűleg egészen másként használta mint mi, felvilágosodás utáni, racionalizmus utáni, pozitívizmus utáni, két háborútól is sokkolt mai emberek. Amikor a Biblia embere szót keresett arra, hogy istenélményét leírja, természetes hogy közismert képet használt. Azt tapasztalta, hogy az őt megszólító Istent nem tudja tárgyhoz kötni. Nem tudja sem köhöz, sem falhoz, sem álarchoz, vagy szoborhoz kötni. Nem tudja égitesthez sem kötni. Nem olyan az őstatyákat megszólító Isten, mint a kiszámítható módon felbukkanó Hold, vagy a periodikusan mozgó csillagképek. Nem is olyan mint az árapály jelensége, sőt valami félelmetes önállóság, függetlenség, irányíthatatlanság jellemzi. Kézenfekvőnek tűnt a szél-

hez hasonlítani Isten jelenlétét. Hiszen a szélről, fontos, az életet alapvetően meghatározó ismeretek álltak rendelkezésre. A szél volt az, amely egyrészt enyhülést hozott a forróságba, és símogató szelídségével felűdítette a fáradt karaván-utasokat, a kereskedőket és a vándorokat. A szél hozta az esőfelhőket, amelyekre oly nagy szükség volt a palesztinai élethez. Ugyanakkor a szél időnként viharos erővel csapott le a földekre, felkapott, magával ragadott minden útjába kerülő dolgot, összedöntött rosszul épített viskókat, rozoga építményeket. A szél nem csupán előre meg nem jósolható, de erős és gyenge is tud lenni. A szél mint jelölő alkalmasnak ítéltetett arra, hogy segítségével Istenről szóljon a hívő. Csakhogy a szél szó, héberül ruach nem rendelkezik olyan definiáló karakterrel mint a mai szavaink. A ruach ugyanis általában jelenti a légmozgást, így a levegővételt is. Isten lehelle, fuvallata, szélvihara, mindez benne van ebben a szóban: ruach.

A héber hívő, aki megtapasztalta Isten hívó szavát, és megértette, hogy Istent nem lehet tárgyokban vagy természeti jelenségekben keresni, önkéntelenül is visszahőkölt attól, hogy Istent azonosítsa a széllel, vagy akár a lélegzetvétellel. Isten nem „a szél”, Isten nem „a lehellet”. Éppen ezért nem a „lehellet Istenről”, hanem „Isten lehelletéről” kezdett beszélni. Héberül ez „Ruach Jahveh”, ami annyit tesz: Isten lelke. Isten lelke azt jelenti, Isten lehelle. A mozgás, a levegő mozgása az ami érzékelhető. Isten is érzékelhető. De nem úgy érzékelhető mint egy tárgy, hanem úgy mint mozgás. Érezzük amint a szél megsimogatja arcunkat, anélkül, hogy magát a „szelet” látnánk. Mégis tudjuk, hogy itt van. Isten jelenlétét is így tudjuk átélni: valami megérint bennünket. Nem látjuk, nem tudjuk megragadni és rögzíteni: jön, a maga saját rendje szerint. Amikor tehát kialakult ez a szókapcsolat, hogy Ruach Jahveh, a szavakat a fentiekben leírt módon használták, azaz metaforikusan. A metafora nem csupán egy jól, vagy kevésbé jól sikerült hasonlat. Két dolog közötti valamely hasonlóság alapján kimondja az egyik dolog nevét a másikra, de ez sem egy definiáló állítás, sokkal inkább úgy hangzik, mint egy rejtvény. Az Isten által megszólított és az Istennel beszélgető ember úgy vélte, leghelyesebb, ha a Ruach Jahveh, az Isten lelke kifejezést használja ennek a kapcsolatnak a jellemzésére. Van valami azonosság a szél képzele és az istentapasztalat között.

Először is: a szél láthatatlan. Istent sem látta senki fizikai módon, sőt aki látta, annak el kellett pusztulnia. Minden „láthatóvá”, „megfoghatóvá” tevés lényegében bálványkészítésnek minősül. Ehhez kapcsolódik, hogy a szél bizonyos tekintetben önkényes, nem idézhető elő, nincsenek praktikák, amellyel szél támasztható. Istent sem lehet megidézni, manipulálni. A szél ezen túlmenően lágyság is és haragvó is tud lenni. Istennel kapcsolatban is hasonló élménnyel rendelkezhetett a hívő.

A felsorolt hasonlóságok a metaforában arra jók, hogy a beszélőt és a hallgatót egy szituációba állít-

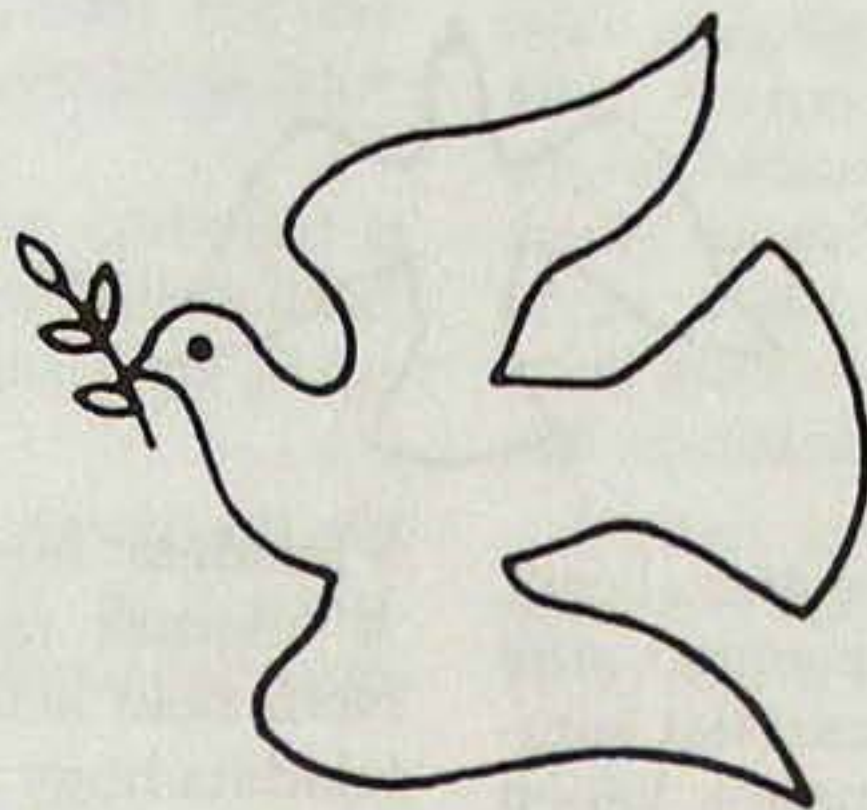
sák: a levegő mozgásának szituációjába. Mivel mindenkinek van erről tapasztalata, ezért ezt viszonylag egyszerű megtenni. Mihelyt a metafora az élet része lesz, azaz mihelyt belép a metaforába a beszélő is és a hallgató is, a kép életszerű lesz és képes lesz önmagán túlra mutatni. A szél-metaforát mindenkinek magának kell befejeznie, mégpedig saját élményei alapján. Az Ószövetség embere, és többnyire az Újszövetségé is, ugyanis úgy tekint a levegőre, mint ami azért van, mert általa láthatóvá lesz a világ. A Ruach Jahveh szintén azt fejezi ki, hogy a világ egyáltalán csak Isten által válik láthatóvá. Isten nélkül vakon járunk a világban, mindent félreismerünk, semmit sem tudunk. Isten lelke tehát azt fejezi ki, hogy a valóság csak Istenben létező valóság.

Az eddigiekből az látszik nyilvánvalónak, hogy a lélek szó Isten vonatkozásában azt jelenti, hogy Isten léte nem elsősorban „elvont létezés”, hanem olyan létezés, amit hatásában, az emberre vonatkozó kapcsolatában lehet létezésnek nevezni. Azt is mondhatnánk, hogy a lélek, a lelkeség Isten létezési módja. Mint ilyen, feltétlen önálló, nem

kontrollálható, szuverén lét. Ereje van, de ez az erő lágyság, símogató életet ad. Még a viharos, forgószélzerű elragadtatás, amit a próféták éltek át, ez sem fenyegető, bár fenségesen borzongató.

Jézus is ezt e lélekként megtapasztalható, világosságot teremtő lelki Istent élhette át keresztelesekor ott a Jordán vizében. „Megragadott engem anyám, a Szentlélek” – olvassuk Jézus mondását egyes apokrif iratokban. A ruach használati módjában többnyire nőnemű. Igen figyelemre méltó, hogy a patriarchálisnak kikiáltott ószövetségi vallás mennyire finom megkülönböztetést tud tenni Isten tapasztalhatóságának a nyelvtani nemmel való kifejezésben. Isten „édesanyai viselkedése” az, amit jellemzőnek tart a hitreflexió a lelki jelenlét leírására. A lágyság anyai kar, az átölelő, meleg szeretet, az elrejtettség átélése és mindaz, ami az édesanya fogalmának képzetéhez kapcsolódik, alkalmasnak ítéltetett annak leírására, ahogyan Isten megtapasztalható, átélhető. Hasonlóan lágyság, könnyed kép a lélek-Istenről a galamb szimbólum. Már a Jézus előtti időkben is elterjedt volt a Ruach Jahveh galambként való leírása. Jézus maga is használja a kifejezést a híres Cezerea Filippi-beli krisztológiai vallomás kapcsán. „Boldog vagy Simon bar – Jónah” mondja Péternek Jézus. A „bar – Jónah” a „lélek gyermeke”, „Szentlélek fia” jelentésű kifejezés, szószerint „galamb – fia”. Azt fejezi ki az idézett mondat, hogy Jézus úgy véli, Pétert a lélek indította arra, hogy szeretetből őt „Isten fiának” nevezze, ezért illik Péterre a „lélek gyermeke” kifejezés.

A „lélek gyermeke” az az ember, akit Isten közvetlen hatása ragad meg, aki megérti Isten szavát és ennek megfelelően szól. A szavak megértése személyek közötti párbeszédben lehetséges csak. Így Isten lelke, a Ruach Jahveh személy-jegyeket hordoz magán. Ez a személyként megérthető lélek azonban korántsem jelent valamilyen vallásfilozófiai, vagy dogmatikai értelemben vett különálló isteni sze-

mélyt. A lélek-Isten személy, mert Istent magát is csak személyként ismerhetjük meg. Nem valamely trinitástanbeli lényegi azonosság és személybeli különbözőség húzódik meg a lélek személyvolta mögött. Nem az, hanem a teljes azonosság lényegben is és személyben is, jóllehet a Biblia nem ismeri a személy és a lényeg ilyen jellegű megkülönböztetését. A lélek személy, a lélek szent, maga a Szentlélek pedig nem más mint Isten maga. A Szentlélek trinitástani megkülönböztetése eredetileg Isten jobb megértését

kívánta volna megvalósítani, de ehelyett egy bölcséletileg is nehezen érthető formulát eredményezett, amely a keresztény gyakorlat számára alig érthető. A szabadelvű keresztények számára a Szentlélek nem más mint Isten a maga megtapasztalható valóságában. Jóra vezérlő erő. Isten nélkül nem önálló személy, de személy abban az értelemben, ahogy maga Isten is személy.

– Teológus –

Szentábrahámi Mihály: A keresztény hittudomány összege (részlet)

6. §. *A szent lélek* az Istennek amaz ereje (Luk. 1, 35; 49; Csel. 1, 8; Róm. 15, 13; I. Kor. 2, 4 5), mely által Isten az ő híveit megszentelte és más isteni ajándékokkal megtöltötte.

7. §. A szent léleknek emez ajándéka az Új-szövetség szerint vagy rendkívüli és látható, vagy rendes és láthatatlan úton adatott. E szent lélek által rendkívüli úton-módon az Úr-Krisztus fogantatott (Mát. 1:19–20), hivatalába beavatott (Mát. 3, 16; 12, 18), fölkenettetett (Luk. 4, 18; Csel. 10, 38), és mérték felett betöltetett (Ján. 3, 34).

8. §. A szent léleknek rendkívüli ajándéka a Joel 2, 28 verse ígérete szerint az apostoloknak is megadatott volt (Csel. II.) a végre, hogy csoda dolgokat cselekedjenek, s ezek által tanításuknak tekintélyt szerezzenek. Ezt a rendkívüli kegyelmét Isten mindaddig fenn akarta tartani, míg az emberi gyarlóságnak, mely által az evangéliumi tudomány elfogadásában akadályozva voltak, Isten akarata szerint – kinek egyedül s nem az embereknek állott hatalmában az idő-mennyiséget megállapítani – elegendő segítség nem nyújtatott.

9. §. Tehát a szt. léleknek rendes és minden időben nyilvánuló kegyelme nem egyéb, mint Istennek ama hathatós működése, mely által a hívők szívei nemcsak örömmel töltetnek be (Róm. 14, 17; I. Thess. 1, 6), hanem meg is világosítatnak (1 Kor. 2, 10), az akarat a kívánsággal együtt buzdíttatik, mi pedig alkalmasokká tételünk az Istent illető dolgok meghallására és teljesítésére (Ef. 1, 18; Csel. 16, 14; 9, 31; 7, 55; 18; 25; 1 Kor. 15, 10; 2 Kor. 3: 5–6; Ef. 3, 7; Filipp. 2: 12–13); miokból amennyiben a világias dolgoktól elválaszt (1 Ján. 3, 24; 4, 13) az írás azt mondja róla (1 Kor. 1, 2; 6, 11), hogy megszentel, és amennyiben mintegy bizonyos vágyat kelt (Zsid. 6: 4–5) és így jövődöbéli örökségünk reményét ébreszti, mondja az írás róla, hogy ennek záloga (2 Kor. 1: 21–22; 5, 5; Ef. 1: 13–14; 4, 30), s minthogy különböző hatásokat gyakorol, különböző nevek alatt említetik.

10. §. Ennek az ígéretnak és jónak a kitűnősége azonban nemcsak különböző és kiváló hatásaiból világos, hanem a következőkből is. *Először*: hogy a szent lélek mi, azt csak a szent írásból lehet megismerni; mert

természetének vizsgálásánál semminémű bölcséleti okoskodásnak helye nincs.

11. §. *Másodszor*: A szt. írásban igen gyakran úgy iratik le, mint személy; amennyiben ugyanis tulajdonítatik neki: *tudás*, (1 Kor 2: 10–11; 12: 8; 1 Tim. 4: 1; 1 Pét. 1, 2; 2 Pét. 1, 21), *akarat* (Csel. 15, 28; 1 Kor. 12: 4, 11), és különféle oly műveletek, melyeket szemé-

lyek szoktak végrehajtani, mint pld., hogy lakik, marad, (Ján. 14, 17; 1 Kor. 3, 16), tanít (Ján. 14, 26; 16, 13), bizonyoságot tesz (1 Ján. 5, 7), kinyomoz (1 Kor. 2, 10), meggyőz (Ján. 16, 8), hall, beszél (Ján. 16, 13; Csel. 13, 2), vigasztal (Ján. 14, 16, 26), segít és közbenjár (Róm. 8, 26), megkísértetik (Csel. 5, 9), és hason-

lók (Csel. 13, 4; 20, 28; Ján. 16, 14); szokás ugyanis nemcsak az írásban hanem a közönséges beszédben is, oly dolgoknak, melyek nem személyek, költői személyesítés útján – és pedig nem minden választékoság és nyomaték nélkül – oly műveleteket és cselekedeteket tulajdonítani, melyek máskülönben szorosán véve csak személyekre illenek.

12. §. Így tulajdonítatik *tudás* a balkéznek (Mát. 6, 3) az éjszakának (Zsolt. 19, 2); *akarat* a szélnek (Ján. 3, 8), a testnek (Éf. 2, 3; Ján. 1, 13; Gal. 5, 17); *maradás* az ígének, a kenetnek (1 Ján. 2: 24, 27); *lakás* a rossznak (Róm. 7, 18); *eljövetel* a hitnek (Gal. 3, 23), a napnak (Luk. 23, 29), az órának (Ján. 4: 21, 23; 5: 25, 28), Isten haragjának (Éf. 5, 6), Isten országának (Matt. 6, 10); *küldetés* a segítségnek (Zsolt. 20, 3), a megváltásnak (Zsolt. 111; 9), a könyörületeségnek és igazságnak (Zsolt. 57, 4), a haragnak (Zsolt. 78: 49, 50), Isten ígének (Zsolt. 107, 20); *tanítás* a kenetnek (1 Ján. 2, 27), a természetnek, (1 Kor. 11, 14); *bizonyoságtétel* a munkáknak (Ján. 5, 36), az írásoknak (Ján. 5, 39), a vérnek és víznek (1 Ján. 5, 8), az égnek és földnek (5 Móz. 30, 19); *megtanítás* a gonoszságnak (Jel. 2, 19); *bezárás* az írásoknak (Gal. 3, 22); *beszélés* az egeknek (Zsolt. 19, 1), a vérnek (1 Móz. 4, 10; Zsid. 12, 24), a törvénynek (Róm. 3, 19), az írásoknak (Gal. 3, 8), a vétségnek (Jób 32, 7); *hallás* a földnek (Ésa. 1, 2; 2: 2–4); *vigasztalás* Isten vesszőjének (Zsolt. 22, 4); *üdvözítés* és más hatások a beszédnek (Jak. 5, 15, stb.). Így tulajdonítatik *ellenállás* és *támadás* az igazságnak (2 Tim. 2, 8), az emberek szavainak (2. Tim. 4, 15), az Isten rende-

lésének (Róm. 13, 2); *uralkodás* a halálnak, a bűnnek (Róm. 5, 14; 6, 12). Ily képletes kifejezésekkel a szt. írás telve van. Így olvassuk, hogy vannak *cselekedetei* a léleknek és testnek (Gal. 5: 19, 10), a sötétségnek (Róm. 13, 12), a hitnek (1. Tess. 1, 3; 2. Tess. 1, 11), a türelemnek (Jak. 1, 47), a haragnak (Jak. 1, 20).

13. §. Kiválóan említésre méltó leírásai vannak a bibliában a *szeretetnek* (1 Kor. 13: 4–7; 1 Ján. 4: 16–18), a *bölcsességnek* (Péld. 8 vers. Bölcs 7: 9, 10; Péld. 4, 7; 7, 4; 24, 3; Mát. 11, 19); a *törvényről* azt mondja az írás, hogy bejött a világba (Róm. 5, 20), létezik (Róm. 5, 13), uralkodik (Róm. 7, 1), ellenkezik (Róm. 7: 22, 23), bizonyosságot tesz (Róm. 3: 20, 21), parancsol (Zsid. 7, 10), elítél (Róm. 8: 2, 3), működik (Róm. 4, 15), beszél (Róm. 3, 19; 7, 7), tanít (Róm. 2, 18, Zsolt. 19, 8), mint tanító (Gal. 3, 24), prófétált mint a próféták (11, 13), káromol (Csel. 6: 13, 14), megítéltetik (Jak. 4, 11), elhagyattatik (2 Krón. 12, 11; Jer. 9, 13; Zsolt. 8: 7, 31).

Az *evangéliumról* azt mondja az írás, hogy Isten ereje (Róm. 1, 16), örökkévaló (Jel. 14, 6), de most nyilvánvalóvá tette (Kol. 1, 26), jó, a világban van, növekedik (Kol. 1: 5, 6), látatott és megtapasztaltatott (Ján. 1, 1), lakik (Kol. 3, 16), megvilágosít (2. Tim. 1, 10), üdvözít (1 Kor. 15; 1, 2), életet ad (2 Kor. 2, 16; 3, 6).

A *hitről* mondatik, hogy valóság (lényeg) (Zsid. 11, 1), hogy erős (Kol. 1, 23; 2: 5, 7), hatásos (Gal. 5, 6); hogy eljött (Gal. 3, 22), növekedik (Luk. 17, 5; 2 Kor. 10, 15; 2 Tess. 1, 3), munkálkodik (Jak. II), megerősít (Róm. 4, 20; 5, 2), őriz (1 Pét. 1, 5), meggyőzi a világot (1 Ján. 5, 4), örvend (Filip. 1, 25), megigazít

(Róm. 5, 1), üdvözít (Mát. 9, 22; Márk. 10, 52), Isten fiaivá tesz (Ján. 1: 11, 12), általa a Krisztus bennünk lakozik (Éf. 3, 17) és mi Istenből születünk (1 Ján. 5, 1).

A *bűnről* leiratik a származása (Jak. 1: 10, 15), hogy annak az embernek átadattak (Róm. 1: 24–32), annak szolgálói (Jan. 8. 34; Róm. 6: 17, 18); hogy a világba jött (Róm. 5, 12), uralkodik (Róm. 6, 14), megcsal, megöl (Róm. 7: 11, 13), lakozik bennünk (Róm. 7, 17), vitetik (1 Pét. 2, 24), meghal, él (Róm. 7: 8, 9).

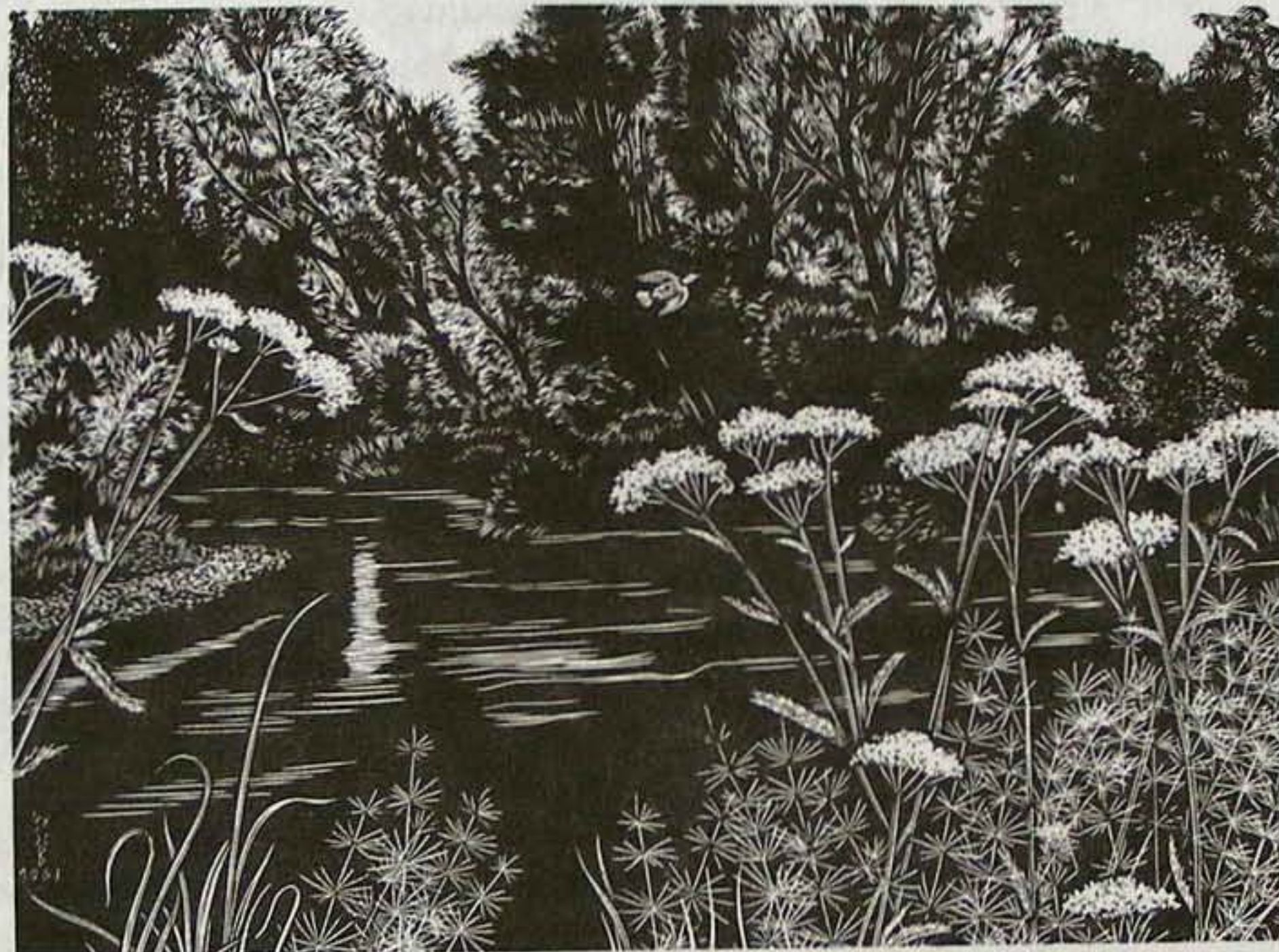
A *halál* a biblia szerint született a bűnből (Jak. 1, 15), létezik (Jel. 21, 4), bejött a világba (Róm. 5, 12), uralkodott (Róm. 5: 13, 17), ellenség (1 Kor. 15: 26, 53 stb.), belevettetik a tűzmocsárba (Jel. 20, 14), beszél, füle van (Jób. 18, 22). Pál apostol pedig mindazt, amit apostolkodása alatt tett, *Isten kegyelmének* tulajdonította (1 Kor. 15, 10).

14. §. Ezt a személyesítést megerősítik a szent lelkre vonatkozó ama leírások, melyek képlet által sem tulajdoníthatók személyeknek. Így *pl.* mikor a szent lélekről az mondatik, hogy mérték nélkül adatik (Ján. 3, 34) vagy mérték szerint (Éf. 4, 7), hogy víz (Ján. 4: 13, 14; 7, 38), kiöntetik (Csel. 2: 17, 33; Tit. 3, 6), részekre osztatik (Zsid. 2, 4; Csel. 2, 18), zsen-

gével bír (Róm. 8, 23), az emberek azzal megitatnak, megkereszteltetnek, megkenetnek, eljegyeztetnek, betöltetnek, (Csel. 1, 5; 1 Kor. 2, 13; Csel. 10, 38; 2 Kor. 1, 21; 1 Ján. 2: 20, 27; Éf. 4, 30; Luk. 1: 15, 41, 67), és hogy kioltatik (1 Tess. 5, 19).

(Az illusztrációk különböző vallások lélekábrázolásai)

Latin eredetiből fordította:
Derzi Károly (Kolozsvár 1899.)

A kakukk számolja
éveid.

Olajzöld árnyékban csendes víz,
egérfű meg zsurló.
Füzeknél áthúzó gerle bűg.
Vidáman, boldogan.

JÚNIUS

Kis-Szamos főága. Válaszúthoz közel.
Lenyűgöző kicsi világ.
Magas, omladékos part.
Vigyáztam,
hogy rajzom épen jusson haza.

Kislexikon

Test és lélek a Biblia nyelvén

HÉBER

Ruach – alapjelentése: mozgásban levő szél, amely maga is mozgásba lendít; lélegzetvétel.

Jelentéstartomány: vitalitás, az élet, indulatok, értelem, szélvihar, elragadás.

Nefes – alapjelentése: torok, gége.

Jelentéstartomány: individum, személyiség, az ember Istenhez kötött mivoltában, az ember általában, élőlény.

Bászár – alapjelentése: bőr, hús.

Jelentéstartomány: test, hús és csontok, az ember a maga esendő mivoltában, az ember általában nem mint egyén, hanem mint faj.

GÖRÖG

Pneuma – alapjelentése: levegővétel, szél.

Jelentéstartomány: lélek, egyre inkább önálló létezőként értelmezve, erő, egyaránt alkalmazva Istenre és emberre.

Pszükhé – alapjelentése: fújni, lélegzetet venni.

Jelentéstartomány: személy, életerő, kedv személyiség emberi lélek.

Szóma – alapjelentése: test.

Jelentéstartomány: személyiség, individuálisan létező, de fizikai test, ember.

Szarksz – alapjelentése: hús.

Jelentéstartomány: test, halandó ember, fizikailag létező ember.

UNITÁRIUS ELŐDEINKRŐL

A XVI. század nyomdái és nyomdászai

A XVI. század könyvnyomtató műhelyei részben állandó, meghatározott helyen, többnyire patrónusok támogatásával működtek vagy vándornyomdák voltak.

A vándornyomdák tulajdonosai, akik tudásuk és képzettségük szempontjából azonos színvonalon álltak az állandó jellegű nyomdákkal, üzleti érdekből, vagy támogató hiányában, városról városra járva keresték meg mindennapi kenyerüket. Többnyire a megrendelők lakhelyén működtek, ami megkönnyítette a nyomda fölszerelési tárgyainak pótlását.

A XVI. század ismert három unitárius nyomdája közül kettő, a kolozsvári **Heltai-féle** és a gyulafehérvári **Hoffhalter** vezette nyomda állandó, egy pedig, a temesvári **Karádi** vezette, vándor jellegű volt.

Czóbel Ernő 1913-ban, és 18 évvel később 1931-ben Gulyás Pál úgy tudta, hogy a kolozsvári könyvnyomda életrehívója **Hoffgréff György** volt.

Felvinczy Zoltán 1896-ban azt írta, hogy Hoffgréff németországi származású volt és Wittenbergből jött Kolozsvárra, ahol 1550-ben alapította meg az első nyomdát. Előbb a brassói Hontérus féle nyomdában dolgozott, és annak tulajdonosa – Hontérus – halála után jött Kolozsvárra, ahol életrehívta a későbbi nagyjelentőségű könyvnyomtató műhelyt.

Ma már Végh Ferenc húsz évvel ezelőtti kutatásának eredményei, valamint Jakó Zsigmond 1997-es adatközlései alapján sokkal többet tudunk a nyomdaalapítóról. Végh Ferenc Hoffgréff németországi származásának kérdését döntötte el. Kiderítette, hogy nem németországi, hanem erdélyi szász családból származott. Gustav Gündisch nagyszombeni akadémiai kutató kimutatta, hogy a Hoffgréff családnév jellegzetesen erdélyi szász eredetű, és a szászok sajátos intézményére, a „geréb”-ségre vezethető vissza, amelynek egyik tisztségviselője a „hoffgréf”, az udvarbíró volt. E névvel Gündisch egy 1435. évi összeírásban találkozott, de még a XVI. században is előfordult – mint családnév – Brassó, Beszterce és Kolozsvár lakosai körében.

Solyom Jenő 1962-ben konkrétan leszögezte, hogy Hoffgréff Kolozsvárról származott és a Hontérus által, a reformáció szellemében újrászervezett brassói iskolában tanult, Mathias Fronius lector keze alatt. 1542. április 16-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre, és tagja volt annak a fiatal értelmiségi csoportnak, amely lelkesen támogatta Hontérus reformációs tevékenységét.

A tanulóévek után Hoffgréff Brassóba ment, de már Wittenbergben fölfigyelt a könyvnyomtatás jelentőségére. A könyvnyomtatást – föltételezhetően – az ottani Schram-féle műhelyben sajátította el. Ezt igazolta az a tény, hogy ő képviselte a Schram könyvkiadó érdekeit, és e cégnek volt kolozsvári bizományosa. Hoffgréff 1547-ben megfordult Nürnbergben is, amiből Solyom Jenő arra követ-

keztetett, hogy Hoffgréff nem Wittenbergben, hanem Nürnbergben, Johann von Berg és Ulrich Neuber műhelyében sajátította el a könyvnyomtatás mesterségét. Az itt szerzett tudása gyümölcsöztetésére alapított nyomdát 1550-ben Kolozsvárra, Martinuzzi helytartó jóváhagyásával. Ebbe a nyomdába társult be az a Heltai Gáspár, aki a reformáció hatására már lutheri szellemben végezte lelkészi szolgálatát.

A társulás föltételei még kellőképpen nem ismertek. Czóbel szerint a társulásba Hoffgréff a fölszerelést, Heltai pedig a helyiséget, a tekintélyt és a szellemi erőt adta. A nyomda társult tulajdonosai első közös munkájukat 1550-ben adták ki.

A közös munka 1553-ig zavartalan volt. Az 1553-ban kiadott könyv már csak Heltai nevét viselte, míg az 1554 és 1558 közötti kiadványokon csak Hoffgréff neve szerepelt. Ennek okául a szakemberek a tulajdonosok összekülönbözésére következtettek. 1559-től 1575-ig a nyomda egyedüli tulajdonosa és vezetője Heltai Gáspár volt.

Heltairól köztudott, hogy mint a reformáció korának embere, átmenetileg magáénak vallotta a reformáció minden ágazatát. 1544-ig katolikus, 1544-től 1559-ig lutheránus, 1559-től 1569-ig református és 1569-től haláláig unitárius volt.

Könyvkiadói programját vallási nézeteinek megfelelően alakította. Katolikusként adta ki „Chatechismus Minor” (Kis Katekizmus) című, saját szerzeményű hittani munkáját (1550). Mint lutheránus jelentette meg a „Biblia első része” (1551) és a „Részegségnek és tobzódásnak veszedelmes voltáról való dialogus”-t (1552), majd reformátusként adta ki a „Száz fabula” című gyűjteményét (1566). Unitárius korszakának három nagy kiadványa a „Háló” (1570), a „Cancionale” (1574) és a „Chronika a magyaroknak dolgairól” (1576) című, saját szerzeményű munka volt. Erdő János statisztikája szerint, Heltai unitárius korszakában – Báthory István cenzúrarendelethez – 12 unitárius tárgyú munka kiadásával jelentkezett.

Heltai, mint nyomdász, nagy gondot fordított kiadványai külsejére. Díszítésül virág- és levélmintákat, madarakat és emberalakokat használt. Soltesz Zoltánnak a nyomda három iniciálékészletéről volt tudomása. A gyakran használt betűkből 4-5 féle fametszettel rendelkezett. Ismert volt nyomdászjelvénye, amely Kolozsvár címerét, a C.H. monogramot és a tudás fáját ábrázolta.

Fametszetei Lucius metsző munkáját dicsérték. Luciusról itt csak annyit, hogy 1530 körül született Brassóban, és Heltaival együtt tanult a Wittenbergi egyetemen. Ott sajátította el a betűmetszés tudományát, amellyel a Heltai nyomda szolgálatába állt.

Heltai tevékenységét kiváló üzleti érzéke segítette. Könyvkiadásra szánt tőkét üzleti vállalkozásokkal gyarapította. Tudomásunk van papír-

gyártó, bástya- és üzlethelységet építő tevékenységéről is.

Heltai Gáspár 1575-ben hunyt el. Bár a nyomda tulajdonjogát illetően Herepei János kifejtette, hogy a város örökösödési jogszokása szerint az örökös nem a házastárs, hanem a közös gyerek, a nyomdát – talán, mert elsőszülött fiúgyermekük ifj. Gáspár még kiskorú volt – az özvegy, Gyulai Zsófia örökölte, majd vezette 1582. június 4-én bekövetkezett haláláig.

E hét év nyomdai működését a szakemberek nem ismertették. Mindössze Soltészné jegyezte föl, hogy az özvegy részben az igények helyes fölmérésével, részben az anyagi nehézségek miatt, csak népszerű munkákat adott ki, és főleg külföldi széphistóriák magyar fordításában és a magyar históriák kiadásában jeleskedett. Soltészné azt is megjegyezte, hogy a Heltainé vezette nyomda úgy gondosság, mint díszítés szempontjából egyaránt hanyatlott. Ez azonban természetes volt, hiszen Heltainé nem nyomdász, hanem „csak” tulajdonos volt, kinek fő tevékenysége négy gyermeke nevelésére és eltartására irányult. Az ifj. Gáspár a jelzett időszakban a kolozsvári unitárius iskola növendéke volt, Borbála, aki harmadszor Enyedi György püspökhöz ment férjhez, Zsófia, aki Eppel János szász unitárius lelkész felesége lett, és ismeretlen nevű harmadik leánya, aki Brózer Györgyhez ment férjhez.

A nyomda – bár minden esetben a tulajdonos vezette – a munka végzésére szakképzett segítséget is alkalmazott. Ilyen volt Könyvnyomtató János, akit Jakó Zsigmond, majd Jakó nyomán Herepei János Segesvári Gáspárral, a későbbi krónikáró Bálint apjával azonosított.

Segesvári (Schesspurger) Gáspár, Domokos Kolozsvár óvárbeli lakos (+1570) fia, a Heltai-féle nyomda egyik szakembereként vált ismertté. E segesvári származású, szász nemezetiségű nyomdász(segéd) munkaköréről nem maradt fenn adat. Neve mindössze egy, Heltainé ideje alatt nyomtatott könyvön szerepelt, föltételezhetően, mint a nyomdai betűkészlet tulajdonosáé. Jobban ismert a Heltai-féle papírmalom létesítése körüli szerepe. Ugyanis, mint „szakembert” Heltai Krakóba küldte a papírmalom gépeinek megvásárlására. Különben az id. Heltai a család más tagjával is üzleti kapcsolatban állt. János volt a nyomdából kikerült könyvek fejedelmi privilégiummal rendelkező árusítója.

Özv. Heltainé halála után (+1582) a nyomda **ifj. Heltai Gáspár** tulajdonába ment át. Ekkor **Klöss Jakab** vezette, aki annakelőtte a vizsolyi nyomdában működött és a híressé vált Biblia kiadása után került Kolozsvárra, és Horváth János szerint ott lett művezető.

Amikor az ifj. Heltai Gáspár átvette a nyomdát, meg kellett küzdenie Báthory István cenzúrarendelésével és a könyvkiadás nehézségeit növelő politikai helyzettel: nevezetesen a Báthory–Békés viszályal, a török és az osztrák barátság érdekében tett lépésekkel és a velük járó gazdasági problémákkal.

Az ifj. Heltai, mint tekintélyes és jómódú szülők gyermeke, a kolozsvári unitárius iskolában tanult Femmich Jánosnál. A nyomdász mesterség alapjait még iskolás korában apjától és – Binder Pál szerint – a nyomdában akkor alkalmazott Georg Hossgressustól sajátította el. Mikor anyja halála után tulajdonossá lépett elő, a nyomda működésében nem állt elő számottevő nehézség. Ballagi szerint kezdetben megrendelésekre dolgozott, és a kiadott művek szerzői mind ismert, nagynevű emberek voltak. Köztük volt a fejedelem udvari orvosa Squarcialupus Marcell, a tragikus véget ért kancellár Kovacsoczy Farkas, az unitárius iskola igazgatója Franken Keresztély, az unitárius költő Bogáti Fazakas Miklós stb.

Gulyás Pál statisztikája szerint az ifj. Heltai Gáspár tizenhét esztendő alatt 27 magyar, ugyanannyi latin és 1 német nyelvű könyvet adott ki.

A nyomdai teendők végzése mellett részt vett a város ügyeinek intézésében is, sőt mint Gulyás Pál írja, inkább a városi hivatalban, semmint a nyomdában töltötte idejét. Horváth és Gulyás Szinnyei-re hivatkozó adatai alapján az ifj. Heltai 1611-ig vezette a nyomdát. Ekkorra annyira megromlott a látása, hogy jobbnak látta végleg a köznek szentelni életét. Így már az 1590-es évek közepén, 1595-ben és 1596-ban elvállalta a városi számadó tisztségét. 1600-tól 1602-ig adószedő volt, közben 1600-ban a városi tanács megbízásából két ízben megfordult – követként – Mihály vajda gyulafehérvári udvarában és egy ízben Gyaluban, Naprágyi Demeter katolikus püspöknél. 1604-ben fő-, majd királybíró, 1609-ben az osztozó bíróság jegyzőkönyvvezetője, és 1611-től a város jegyzője volt.

1591-ben és 1592-ben a nyomdát egy-egy Heltai-féle munka hagyta el. 1591-ben a „Magyar Aritmetika”, azaz „Számvetésnek tudománya” című és 1592-ben a „Csizio” című munka. Mind a kettő ifj. Heltai szerzeménye volt. Az előbbi – Spielmann szerint – Frisius Rainer holland matematikus munkájának magyar nyelvre fordítása, míg Zemplényi Jolán azt állítja, hogy olyan önálló alkotás volt, amely az alapvető számtani műveleteket ismertette. Szabó T. Attila az ifj. Heltait egy korabeli latin–magyar–német szinonima (rokonértelmű szavak gyűjteménye) szójegyzék szerzőjének, Kanyaró Ferenc korabeli naptárak készítőjének írja.

A nyomdából kikerült könyvek kötését a Németországban 1558 körül született, s onnét Kolozsvárra jött **Lofflerer Joachim** végezte, bár első könyvének kötője Könyvkötő Bálint volt.

Az ifj. Heltai krónikaszerűen készített jegyzőkönyvei Szabó T. Attila szerint írói kézségről és rátermettségről tanúskodtak. Ezek – szerinte – olyan forrásanyagot tartalmaznak, melyek megérdemelnék mai kiadásukat.

Szabó T. Attila az ifj. Heltai legnagyobb érdemének a magyar helyesírás terén kifejtett úttörő munkásságát tartja. Apja nyomdokait követte és elérte, hogy az „ö” és az „ü” hangot az „o” és az „u” betűvel jelölték. A helyesírásban megszüntette a gy-ly-ny-ty tekintetében mutatkozó zűrzavart.

Mesterjegye 1588-ból ismert. Egy stilizált keretben a paradicsombeli almafára rátekeredő kígyó, a fa tövében egy koponyával, ami apja „Chroniká”-jának volt egyik részlete.

Az ifj. Heltai végelgyengülésben halt meg 1617-ben. Magánélete kevésbé vált ismertté.

Amikor városi jegyzővé választották, a nyomdát átadta egyetlen életben maradt lányának (két lánya és egy fia korán elhalálozott) Annának, Hosszú Tamás királybíró feleségének. Mivel a könyvnyomtatáshoz sem Ő, sem férje nem értett, a nyomda vezetését **Makai Nyiró Jánosra** bízta.

Makai Nyiró János Kolozsvárott született 1592 és 1595 között. Apja posztónyíró, István nevű testvére a kolozsvári unitárius iskola tanára, majd Kolozsvár unitárius lelkésze volt. Makai is a kolozsvári unitárius iskolában tanult. 1612-ben ifj. Heltai Gáspár íródeákjaként ismerkedett meg a könyvnyomtató mesterséggel. 1612 és 1614 között a felsőmagyarországi Bártfán, Cseh-, Lengyel-, Németországban és Sziléziában mélyítette el nyomdai ismeretét. Ötvös András főbíró, Torockai Máté püspök, Göcs Pál plébános és Radecius Bálint igazgató kérésére elvállalta a Heltai-féle nyomda vezetését. 1616-ban újraöntötte a nyomda betűkészletét. Legnagyobb érdeme Enyedi György: „Explicationes” című, – Torockai Máté által magyarra fordított munkájának megjelentetése volt. 1614 és 1622 között 6 magyar, 2 német és 2 latin nyelvű munkát adott ki, de foglalkozott kalendáriumok és különböző nyomtatványok készítésével is. Az általa vezetett nyomdából kikerült könyvek kötését Lofflerer Joachim végezte.

Az iskolázott és külföldön is megfordult Makai megbecsült tagja volt a korabeli Kolozsvár társadalmának. Többek között 1621-ben a város képviselőjében búcsúztatta Péchi Simon kancellár elhunyt feleségét, Kornis Juditot.

Életét az 1622-ik évi márciusi pestis oltotta ki.

Hogy Makai halála után az özvegy Hosszú Tamásné Heltai Anna tulajdonát képező nyomdát ki vezette, és az meddig működött – dokumentációk hiányában nem ismert. Hosszú Tamás és Heltai Anna házasságából két fiúgyermek, Mátyás és András született. Mátyás a kolozsvári szász unitáriusoknak volt papja, András, akit Herepei „könyvű lelkiismeretű”-nek jellemeztek, 1644-ben áttért a református egyházba.

A kolozsvári Heltai-féle nyomda az öröklés folytán András unitárius valláson maradt nagyobb fiára, vagy az 1661-ben elhunyt Mátyás valamelyik fiára szállt. A nyomda ekkor már a betűkészlet kopottsága miatt használhatatlanná vált és komoly tevékenységre alkalmatlannak bizonyult.

Ebben az időszakban vezetője Abrugyi György volt, ki, mint „alkalmazott” nem sokat törődött a nyomda fellendítésével. Részben azért, mert nyomdász elődeinél kevesebb üzleti érzékkel rendelkezett, másrészt a református fejedelmek egyházpolitikája nem mozdította elő az unitárius nyomda virágzását. Mivel a református egyház híveinek nagyobb lehetősége volt könyvek megjelentetésére, az unitárius nyomda munka nélkül maradt. Sem a nyomda tulajdonosa, sem alkalmazottja nem rendelkezett szükséges tőkével, így minden szempontból elvesztette versenyképességét. Ezzel magyarázható a nyomda nagyfokú hanyatlása. Ehhez még hozzájárult az 1655-ik évi nagy tűzvész, amikor Kolozsvár belvárosa a teljes pusztulás sorsára jutott. Hogy a tűz pusztítása után mi maradt meg a nyomdából, mennyi ólombetű olvadt meg, vagy vált használhatatlanná, nem tudni. Tény, hogy Abrugyi a tűzvész után kéziratban terjesztette a tűzvész előtt nyomtatásra előkészített unitárius zsol-tárkönyvet, amiből következtetni lehet a tűz okozta kárra.

Az Abrugyi vezette nyomdából kikerült könyvek száma igen alacsony volt, két utolsó kiadványa 1659-ből és 1660-ból való. Végleges megszűnésének idejét a szakirodalom 1660-ra tette, de nem adott elfogadható magyarázatot a megszűnés okának kérdésében.

Az unitárius Jakab Elek a nyomda megszűnéséért I. Rákóczi Györgyöt hibáztatta, aki – szerinte – nem támogatta Heltai utódainak vállalkozását, s a nyomda a református egyház tulajdonába ment át. Így következhetett be, hogy a fejedelem a nyomda még kevés üzemképes betűanyagát Gyulafehérvárra küldette, további hasznosítás végett. A nyomda megszűnésének tényleges okát Herepei János derítette föl. A fejedelmi rendelkezést törvényesnek minősítette és kihangsúlyozta, hogy az nem a nyomda megszűnését idézte elő, hanem annak még használható anyagát kívánta igénybevétni egy másik, még életképes nyomda fellendítésére.

(Folytatjuk)

Kelemen Miklós

Heltai Gáspár

Reggeli ének

Immáron a nap feljövén,
Könyörödjünk az Istennek,
Hogy mind az egész napon
Bűntől minket megőrizzen.

Nyelvünket megtartóztassa,
Bűnre hogy ne mozduljanak,
Szemeinket befödözze,
Gonoszságra ne nézzenek.

Tiszták legyenek sziveink,
Gonoszt, bűnt be ne vigyenek,
Kevélységet megenyhítsen,
Ételt, italt mértékeljen.

Hogy mikor a nap elnyugszik,
És az éj elközelítend,
Ez világon tiszták legyünk,
Dicsérjük a nagy Úristent.

Ifjúságnak

„Én sok kedvetlen csalatkozás után megtanultam, hogy valamely szép remény egyszeri vagy kétszeri, sokszor éppen számtalanszori nem teljesedése miatt sem kell kétségbeesni. A magot elvetjük, s ki nem kél; újra vetünk, s kikél, de fűben eltapodtatik; ismét vetünk, s nemcsak kikél, de fejet hány, s már-már érik, már-már sarló alá dől, midőn felleg támad, s a jég elveri. A kislelkű ember összeharapja ajkait, kezeit egymásba ölti, kétségbeesik, többet nem vet, s nem is arat soha. De a lankadatlan férfiú kezdeni, s százszor újratekdeni nem fárad el; s ha mégse boldogult, unokájának is meghagyja, hogy merényt merény után kezdjen; s íme, egyszer eljön az idő, a mag kikél, nő, megéri, s gazdag aratással örvendeztet. Való, a kezdő már sírba hever; de mi az? (...)

A kereszténység apostolai vérökkel alapították meg a még akkor csak leendő roppant alkotmányt. Mi lenne az emberiségből, ha csak az küzdene, ki a végrehajtás bizonyosságát előre láthatná?”

Kölcsey Ferenc

Pünkösöd

És foglalatossak valának a tudományokban...
(Ap. Csel. 2,42)

Sokszor elgondolkoztam azon, hogy volt lehetséges, hogy az a maroknyi ember az első Pünkösöd alkalmával és az azt követő időszakban sikeresen indította el diadalútjára a kereszténység nagyszerű intézményét. Ezt a tanítványok csakis úgy érheték el, hogy foglalatossak voltak a tudományokban, azaz művelték magukat, közösségi életet éltek, azaz nem zárkóztak el a társadalomtól, foglalatossak voltak a kenyérnek megtörésében, azaz úrvacsorával éltek minden egybegyűlésük alkalmával, és foglalatossak voltak a könyörgésekben, azaz az imádságon keresztül állandó kapcsolatot tartottak fenn Istennel.

Ha ezt nem tették volna, a pünkösdi ünneplés már régen feledésbe ment volna, s az akkor lefektetett alapkövet már régen belepte volna a feledés pora. Ennek érdekében a tanítványok tanultak és tanítottak, mert már akkor ismeretes volt az örökértékű közmondás, hogy – „a tudás hatalom”.

A tanulás és tanítás nem a kiváltságosok előjoga, Isten az embert azért tette munkatársává, hogy megismerje a világot és benne a saját életét, annak tartalmát és célját. A tudásszomját beleültette az emberi lélekbe, aminek következtében nemcsak a jó pap tanul holtig, hanem az igaz ember is...

Ha az apostolok is úgy cselekedtek volna mint a későbbi egyház képviselői tették, akkor a keresztény egyház és a nagyszerű jézusi hit már az elején, bölcsőjében halt volna meg, mint életképtelen újszülött.

Mert míg az apostolok tudományukat közkinccsé tették a gyülekezetekben, addig a lassan világszervezetté izmosodó egyház, hatalma és vagyona gyarapítása érdekében, a tudást céltudatosan elzárta a hívek elől, mert ha a hívő a tudománnyal halad, akkor igen sokat fog tudni, s ha sokat tud, akkor kérdezősködik, vétót mond, protestál, vagy éppen fel is lázad. Ilyenformán az egyház képviselői számára kisajátította a tudományt, és azzal bezárkó-

zott öles falakkal körülvett kolostoraiba, s ha valaki új tanokkal állt elő azt üldözte és kiközösítette.

E mentalitással való bírkózás a XV–XVI-ik században kezdődött, amikor mi is, unitáriusok belekiáltottuk a világ lelkiismeretébe, hogy a teológia és a filozófia egymásnak testvérei.

Mi unitáriusok, szabadelvű keresztények vagyunk, és célunk, hogy híveink minél többet tudjanak meg a világ dolgairól, mert ez hitvilágunkat nem veszélyezteti, hanem épp ellenkezőleg, erősíti. Feladatunk tehát nem lehet más, mint elsősorban magunkat művelni, hogy a lélek és társadalom perifériájára került fiatalokat ne megtérítsük, hanem megmentjük. Szeretetet adunk, megértést és mélységes hitet, hogy a kettétört sorsú, súlyos traumákat vagy bűnöket hordozó narkós, alkoholista, depressziós, hitetlen de hitre éhes fiatalokat, azokat akik már régen elvesztették személyiségüket, visszahozzuk és lélekben megerősödve adjuk vissza a társadalomnak. Elvont és tudománytalan tanokkal nem célunk a sebezhető emberi lényekből, sikerorientált robotokat faragni, akik gátlástalanul üzemeltetik és fogyasztják a társadalmat.

A ma világának, hogy az még legalább 2000 éven át fennmaradjon, olyan keresztényekre van szüksége, akik szívvel és lélekkel figyelnek az evangélium szavára, akik lángolva égnek egyházukért, hitükért, népükért, nemzetükért, édes anyanyelvükért és akik a pünkösdi tanítványok lelkületével állnak Isten és az ember szolgálatába.

Csakis ez lehet a mai ifjúság célja és feladata!

Isten szent lelke te égi láng,
Lobbanj fel bennünk, szállj le ránk!
Kettős tüzes nyelv legyen harsonád,
Tüzeljen pünkösdi tette – hasson át,
Hogy lángralobbant fáklyaként égve;
Másokat is gyűjtsünk – élő kereszténységre!

Rázmány Hedviga

Unitárius egyházjog

Bármennyire is jelentőségteljes volt az unitárius egyház Kossuth révén történt közjogi elismertése, az 1848. évi 20. tc. hatása átmenetileg elenyészett a szabadságharc leverésével, hisz egyházi téren is újraindult a Habsburg (katolikus) restauráció. Haynau 1850-ben kilencpontos rendeletet adott ki, mely kíméletlenül támadta, gúzsba kötötte a protestáns egyházak mozgásterét mind Magyarországon, mind Erdélyben: megtiltotta a lelkészek szabad választását és felfolyamodási jogát, császári adminisztrátorokat (biztosokat) rendelt az egyházközösségek mellé vagy fölé stb. Csak az „ostromállapot” megszűntével, 1854-ben helyezte hatályon kívül a bécsi kormányzat a „bresciai hiéna” ediktumát, de a protestáns egyházi autonómia helyreállítása ezzel sem történt meg, sőt a Bach-korszak 1859-ben újabb gyámkodó „protestáns pátenssel” (császári nyiltparancssal) próbálkozott.

A kiegyezést követően az általános egyházpolitikai légkör is javult, de az I. világháborúig terjedő időszak minden liberalizmusa ellenére tartós egyházjogi súrlódásokat okoztak a katolikus és protestáns egyházak között olyan kérdések, mint a házasságügy rendezetlensége és a gyermekek vallásának kérdése.

Eötvös József kultuszminiszter úgy próbálta a felekezetközi vitákat elcsitítani, hogy keresztülvite az 1868. évi 53. törvénycikket, mely (nem először) kimondta a keresztény felekezetek viszonyosságának elvét és leszögezte, hogy a vegyes házasságból származó gyermekek a szülők vallását nemük szerint kövessék. Ezt a reverzálisokat tiltó szabályt azonban a katolikus klérus kánonjogi alapon igyekezett megkerülni („elkeresztelés”), ami folytonos egyházjogi harcokat okozott, provokálva még a Kúria döntését is. A helyzeten az egymást követő kormányrendeletek és bírságolások sem segítettek (1884, 1890), mígnem nyilvánvaló lett, hogy az egyházi anyakönyvezés rendszerében a protestánsok panaszai orvosolhatatlanok, és át kell térni az állami anyakönyvezésre.

Így került sor a Wekerle-korszak nevezetes egyházpolitikai és egyházjogi javaslataira, melyekből sok vita és erős katolikus ellenzés mellett, végre megszülettek a kilencvenes évek nagyjelentőségű törvényei, és amelyek az egyházak jogát struktúráját, addigi jogrendjét gyökeresen módosították, – nevezetesen:

- 1894. évi 30. tc. a polgári házasság bevezetéséről,
- 1894. évi 32. tc. a gyermekek vallásának szabályozásáról,
- 1894. évi 33. tc. a polgári anyakönyvezésről,
- 1895. évi 42. tc. az izraelita vallás bevett vallássá nyilvánításáról,
- 1895. évi 43. tc. a bevett, elismert és el nem ismert vallások csoportosításáról,
- 1898. évi 14. tc. az államsegélyről.

Helyszúke folytán nincs módunk e törvények egyenkénti, részletes ismertetésére, mindössze az 1895. évi 42. tc. kapcsán kívánjuk érzékeltetni az akkori jogalkotó szemléletet, mellyel a sokasodó felekezetek között „rendet vágni” igyekezett.

A „bevett” vallások közé sorolta

- a latin, görög és örmény szertartású római katolikus,
- a szerb és román ortodox (pravoszláv, görögkeleti),
- a református,
- az evangélikus,
- az unitárius, és
- az izraelita felekezetet.

Az „elismert” vallások közé sorolta

- a baptista egyházat, és
- az iszlám vallást. (Ezek később, 1905-ben, illetve 1916-ban a „bevettek” csoportjába kerültek).

Az „el nem ismert” vallásfelekezetek közé sorolták

- a metodisták,
- adventisták,
- nazarénusok és más „szekták”.

(Az egyes kategóriák közti különbség abban állt, hogy az „elismertek” nem voltak a „bevettekkel” teljesen egyenjogúak, nem kaptak sem állami támogatást, sem közigazgatási segítséget, bár saját önkormányzatuk volt. Az „el nem ismertek” pedig gyülekezési joggal sem rendelkeztek, sőt, tagjaik állandó rendőri felügyelet alatt álltak.)

Az első világháború végén rövid ideig létezett Tanácsköztársaság alkotmánya szintén foglalkozott a vallásüggyel, kimondván a lelkiismereti szabadság és a szabad vallásgyakorlás biztosítását azzal, hogy teljesen elválasztandó az egyház az államtól, az iskola az egyháztól. 1919-ben szétválasztották a Vallás- és Közoktatási Minisztériumot, államosították a felekezeti iskolákat és megszüntették az iskolai hitoktatást. (Helyi túlkapások is voltak az istentiszteletek betiltására).

A konszolidáció idejéből (Horthy-korszak) kiemelésre érdemes a tábori lelkészség szabályozása. A korábbi – császári és királyi – fegyveres erőknél minden tábori lelkész a római katolikus tábori főpap alá volt rendelve; 1923-ban történt az a változás, hogy két tábori püspökséget szerveztek. Ez azt jelentette, hogy a református, lutheránus és unitárius vallásúak kikerültek a katolikus tábori püspök szolgálati hatásköréből, vagyis a protestáns lelki gondozást teljesítő lelkészek egyházi előjárója protestáns (református vagy lutheránus) tábori püspök lett.

A második világháborút követően az ENSZ-alapokmány szellemében és egy valódi demokratikus jogrend reményében született meg a minden felekezet által üdvözölt, 1946. évi I. tc. a vallás szabad gyakorlásáról.

Érdemes ebből ideiktatni egy passzust:

„Az állampolgárok természetes és elidegeníthetetlen jogai, különösen a személyes szabadság, jog az elnyomástól, félelemtől és nélkülözéstől mentes emberi élethez, a gondolat, a vélemény szabad nyilvánítása, a vallás szabad gyakorlása, az egyesülési és gyülekezeti jog, a tulajdonhoz, a személyi biztonsághoz, a munkához és a méltó emberi megélhetéshez, a szabad művelődéshez való jog, s a részvétel joga az állam és önkormányzatok életének irányításában. Ezekről a jogokról egyetlen állampolgár sem fosztható meg törvényes eljárás nélkül, és e jogokat a magyar állam valamennyi polgárának minden irányú megkülönböztetés nélkül, a demokratikus államrend keretein belül egyformán és egyenlő mértékben biztosítja.”

Hogy e gyönyörű törvény deklarációiból – a jogok megcsúfolásaként – mennyi és hogyan valósult meg mind a magyar, mind a román, „népi demokratikus” rendszerben, azt szomorú tapasztalásból tudjuk. De nézzük a jogforrásokat. Az még természetesnek tekinthető, hogy eltörölték a bevett és elismert – el nem ismert felekezeti megkülönböztetéseket (1947. évi XXXIII. tc.). Rövid idő múlva azonban megkezdődtek az egyházellenes pörölycsapások. Az iskolák államosításáról hozott 1948. évi XXXIII. tc. megfosztotta az egyházakat (néhány tanintézet kivételével) iskoláitól és a velük összefüggő diákoktól, óvodáktól. Még ugyanebben az évben az állam egyezmények megkötésére kényszerítette az egyházakat. Hamarosan megalkották a népköztársaság alkotmányát (1949. évi XX. tc.), amely álszent módon kinyilvánította ugyan a tanácsköztársasághoz hasonló elveket, de gyorsan következett az Elnöki Tanács 1949. évi 5. sz. törvényerejű rendelete arról, hogy a vallásoktatás az iskolákban nem kötelező. Az 1951. évi I. tc. létrehozta az Állami Egyházügyi

Hivatal, a vallásfelekezetekkel kötött egyezmények végrehajtására és a velük kapcsolatos összes ügyek intézésére. Hogy a direkt beavatkozások személyi vonalon is „jogszerűen” történhessenek, rendeletet adtak ki az egyházi állások betöltéséről (1957. évi 22. sz. tvr.). Ezzel mintegy visszahozták az egyházak feletti királyi jogok gyakorlását, kimondván, hogy a magasabb egyházi tisztségek betöltéséhez előzetes állami hozzájárulás szükséges. A szentszéki kinevezési jogok (Vatikán) miatt a kérdés – római katolikus vonatkozásban – bonyodalmakhoz vezetett, a protestáns egyházaknál ugyanakkor a „beleszólásnak” különösebb akadálya nem volt, hiszen utóbbiak vezetőiket saját kebelükből maguk választották. Az eredmény az lett, hogy több mint 30 éven át az unitárius egyháznál is csak az kerülhetett vezető funkcióba, akit a Hivatal (ÁEH) kijelölt, a püspök és főgondnok „választás” így merő formalitássá silányult.

Dr. Lőrincz Ernő
az állam- és jogtudomány kandidátusa

Források: Törvénygyűjtemények, levéltári anyagok, továbbá „Felekezeti egyházjog Magyarországon” (szerk. Rácz Lajos, Unió Kiadó Bp.).

Megjegyzés: A fentebb tárgyalt hosszú korszak (1848-1988) egyik érdekes egyházjogfejlődési fejleménye volt az 1885. évi VII. tc., mely rögzítette, hogy a protestáns püspökök, főgondnokok (így az unitárius magasrangú tisztségviselők is) a főrendiház tagjai. Ezt a mozzanatot külön azért idézzük fel, mert a jelenkor közjogi vitáiban újra meg újra felmerül a kétkamarás parlament gondolata, így nem kizárt, hogy az egyházak a jövőben – egy ilyen felépítésű országgyűlésben – közvetlen képviselőt kaphassanak.

Püspöki körlevél

A Magyarországi Unitárius Egyház Szervezeti Törvénye 82. paragrafusának rendelkezése értelmében az Egyházi Képviselő Tanács, valamennyi unitárius egyházközség, egyházi intézmény, egyházi lap tudomására hozom, hogy **Orbókné Szent-Iványi Ilona**, a Budapesti Unitárius Egyházközség Nagy Ignác u. 2-4. szám alatti templomának lelkésze, parókus lelkészi állásáról lemondott. Lemondását a Budapesti Unitárius Egyházközség Presbitériuma március 18-án tartott ülésén, ill. Közgyűlése, március 29-én tartott ülésén, őszinte sajnálattal tudomásul vette.

A fentiek közlésével egyidejűleg kifejezem azt az őszinte reménységemet, hogy Orbókné Szent-Iványi Ilona további lelkészi szolgálatára Egyházunk joggal számít.

Atyafiságos üdvözlettel:

Bencze Márton
püspök

Kolozsvári teológiai hallgatók Budapesten

1998. április elseje és nyolcadika között látuk vendégül azt a 16 erdélyi unitárius teológiai hallgatót, akik a Magyarországi Unitárius Egyház meghívására érkeztek Budapestre. A meghívás apropóját az adta, hogy közülük kerül ki az a három ember, akik teológiai tanulmányaik befejeztével magyarországi gyülekezetekben teljesítenek majd szolgálatot.

Az itt eltöltött egy hét alatt megpróbáltunk betekintést adni nekik ebbe a számukra még új, ismeretlen másik világba, amely közülük három számára nemsokára mindennapi valóság lesz. Hivatásuk, amit majd betöltenek, sokszor nehéz döntés elé állíthatja őket, de tudniuk kell, hogy a szolgálatukban mindenütt találnak segítőt.

A budapesti fiatalok népes tábora sok szeretettel és finom vacsorával várta a Hőgyes Endre utcai gyülekezeti teremben a teológiai hallgatókat.

Másnap, április 2-án, **Szász Adrienne** vezetésével a belvárost és a Budai Várat nézték meg, majd a vacsora után **Kászoni József** és **Rázmány Csaba** lelkészek mesélték el, hogy ők hogyan élték meg azt a változást, amit az Erdélyből Budapestre való kerülésük okozott. A beszélgetés után néhányan egy budapesti éjszakai körutat tettek a Duna-parton.

Április 3-án, pénteken Óbuda nevezetességeit mutattuk meg nekik. A hangulatos Fő teret, a Zichy kastélyt és a benne található Vasarely Múzeumot, és végül a hajléktalanok fotókiállítását.

Április 4-én, szombaton a Nagy Ignác utcai gyülekezeti teremben került sor arra a szeretetvendégséggel egybekötött ifjúsági estre, amelyen a kolozsvári és a budapesti fiatalok bemutatták

erre az alkalomra készített műsorukat. A teológiai hallgatók Szász Ferenc brassói unitárius lelkész Gesta Unitariorum című verseskötetéből állítottak össze egy verses, zenés műsort, a budapesti fiatalok pedig John Whiting: Nincs miért című darabját adták elő.

Virágvasárnapon közösen hallgathattuk meg az istentisztelet keretén belül az angol unitáriusok koncertjét, amely mindannyiunk számára feledhetetlen élményt nyújtott. Délután a Margitszigeten tettünk egy nagy sétát.

Április 6-án, hétfőn került sor arra a TV-felvételre, amelyet mindannyian láthattunk húsvétvasárnap a TV1 Örömhír című műsorában. A következő napon néhányan hazautaztak, hiszen készülniük kellett a húsvéti legációra. Akik maradtak azokkal a Széchényi Könyvtárba mentünk, ahol **Pásztorné R. Filep Ágnes** segítségével az erdélyi fiatalok a könyvtár által meghirdetett akció könyveiből választhattak. Ezúton is még egyszer szeretnénk megköszönni Ági néni kedvességét. Kedden este közösen színházba mentünk, ahol Arthur Miller: A salemi boszorkányok című darabját néztük meg. Az előadás után búcsút vettünk a kolozsvári teológiai hallgatóktól, hiszen másnap elutaztak.

Reméljük jól érezték magukat. Útravalóul Mózes I. könyvének 12. fejezetéből szeretnék idézni: „És monda az Úr Ábrahámnak: Eredj ki a te földedből, és a te rokonságod közül, és a te atyádnak házából, a földre, amelyet én mutatok néked.”

Bencze Margit
UNIK titkár

Nyílt levél

Köszönetet mondunk mindazoknak, akik anyagi vagy más segítséggel lehetővé tették budapesti tartózkodásunkat. Elsősorban: **Bencze Márton püspök úrnak, a Magyarországi Unitárius Egyház Elnökségének, a Budapesti Unitárius Egyházközségnek és lelkészeinek, az Imre Sámuel Korond-Dunántúl Alapítványnak, a Hunyadi Mátyás Gimnáziumnak, a Heltai Gáspár Kft-nek, valamint Brock Margit templomgondozónak és családjának.**

Sok élménnyel és tapasztalattal gazdagodva tértünk vissza Kolozsvárra.

Abbeli szándékunk és reményünk, hogy e találkozás is szorosabbra fűzi a két egyház ifjúsága közti kapcsolatot, megerősítését nyert.

a tizenhat kolozsvári unitárius teológiai hallgató nevében

Szász Adrienne

„A hallgatás csöndje mögött”

– Mozaikképek: Győr 1996/1997 –

Kilépni a hallgatás csöndjéből olyan kényszer, mint mikor múzeumban kopogó lépteink lehalkítva, elsuhanó árnyakként némán tisztelgünk a kiállított tárgyak előtt, hogy „zegzugos” önmagunkat újra fölfedezve megadhassuk a művészetnek a tiszteletet.

Szabad ezt? Nem csak szabad, hanem kötelesség is, amire kényszerítés nélkül is kényszerítve kell éreznünk magunk, hogy az alkotó szellem nagysága előtt lerójuk kegyeletünk. Ha van...? Tisztesség... Helytállás... Önismerés... Felismerés... Elismerés...

Az 1996–1997. esztendőben a győri egyházközség munkáját a hallgatás csöndje fonta körül.

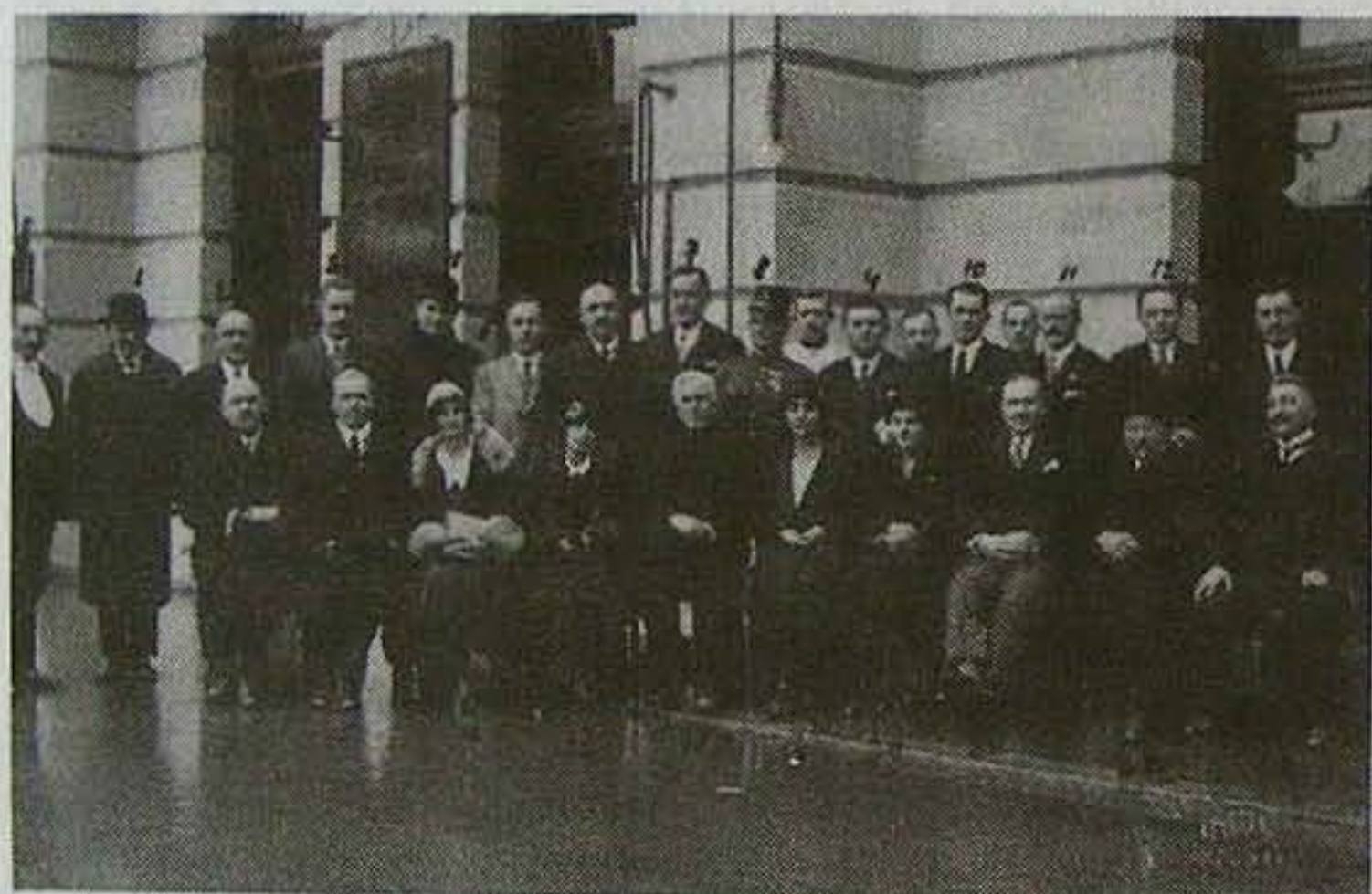
Látszatháló, mögötte szorgalom, helytállás, kitartás és szép eredmények.

Nem írtunk, nem tudósítottuk az Unitárius Élet olvasóit.

Amiről nem tudunk, az nem is létezik?

DE LÉTEZIK!

Létezik egy megsárgult fénykép. A múlt néma tanúbizonysága. 1931. november 15-én Dávid Ferenc halálának emlékűnnepén **Fekete Ernő** szervezésében, **Józan Miklós** püspök megtartja Győrött az első unitárius istentiszteletet. (1. kép)

Az első unitárius istentisztelet résztvevői 1931. november 15-én.

Győr, Sopron, Pápa, Komárom, Mosonmagyaróvár, Hérvár unitáriusai szép számmal vannak jelen az istentiszteleten. Az arcokról derű és remény sugárzik: a Trianon utáni Magyarországon újra megtalálni, megteremteni az Erdélyben odahagyott, elveszett otthont – házat, hitet, hazát.

Ennek a reménységnek a megvalósulása ötvenöt évig váratott magára, s nekünk kései utódoknak jutott az a megtiszteltetés, hogy elődeink álmát valóra váltsuk.

1996-ban a Magyarországi Unitárius Egyház megvásárolta a 9027. Győr, Szittya u. 2 sz. alatti ingatlant akkora telekkel, ahová templomot is lehet építeni. Az 1992-ben – áldott emléké **Göncz Mihály** lelkész munkájának köszönhetően – önálló státusszal felruházott egyházközség nagy kihívásnak néz elébe.

Lázás munka kezdődik el. 1996 tavaszán kerül sor az épület belső, részleges felújítására és a telek rendbehozatalára. Közmunka zárandoklat indul Győr, Pest, a Győr környéki városokból és falvakból. Lelkes hívek, példamutató hozzáállás, degeszre tömött hátziszákok: sütemény, szendvics, üdítő, házi bor, kalapács, fogó, ásó, kapa, meszelő, ecset, létra stb. 1996 nyarára az épület beköltözhető, de nincs még konyha és fürdőszoba kialakítva.

És mondá az ember, hogy legyen.

Újabb hatalmas lendület, és Isten segítségével lett: konyha és fürdőszoba.

1996 nyárutóján a közmunkák eredményessége lankadtával a szűkebb család és rokonság hozza meg az áldozatot.

Három hét alatt kívülről teljesen újravakolják az épületet és befejezik a belső felújításokat, rendbehozzák az elvadult kertet is.

Az ingatlan most már beköltözhető.

Ez 1996. szeptember 16-án meg is történik.

Szomorúan szép volt az ősz.

Még nyíltak a kertben az őszirozások, de a deresedő szőlőfűrtök már a közeledő hidegre figyelmeztettek.

Az ingatlanban nincs fűtés. Semmilyen.

Anyagiak hiányában elég kilátástalan a helyzet.

Aztán segítséggel, kölcsönrel, októbertől beindulnak a gázszerelési munkák, amelyek eredményeképpen 1996. december 18-án fellobban a láng a központi fűtés vezérlőegységében.

November–december hónapokban 96 m²-en egyetlen fás kályha duruzsolt, amelynek meghitt, de langyos melegénél köszöntöttük 96 Karácsonyát.

1997. Új esztendő, új remények és új lehetőségek.

Tisztesség! Helytállás! Önismerés! Felismerés?! Elismerés...?

Az elmúlt esztendő anyagi gondjai komolyan próbára teszi az egyházközséget.

Hogyan tovább? A Föld megállt... És rajta van az egyházközség.

VALAHOGYAN EL KELLENE INDÍTANI!

„Akik az Úrban bíznak erejük megújul...”

1992-től a Győri Református Egyházközség gyülekezeti terme ad otthont az unitárius istentiszteleteknek.

1997 januárjától az új épület legnagyobb szobáját tettük alkalmassá istentiszteletek számára és itt találkozunk rendszeresen minden hónap második és negyedik vasárnapján. Nagy ünnepeinken továbbra is a gyülekezeti termet vesszük igénybe, amiért ez úton is hálás köszönetet mondunk a református gyülekezetnek.

Minden hónap harmadik hétfői napján bibliaórát, minden hónap harmadik csütörtöki napján ifjúsági órát, minden hónap utolsó szombatján egész napos gyülekezeti napot tartunk.

1997. tavaszi közmunka, a melléképületek lebontása.

Meghitt rendezvényeinken az egyházi szertartásokat közvetlen beszélgetések követik, kávé, tea, sütemény kíséretében. Nem ritkák a témával kapcsolatos vers- és prózafelolvasások, videofilmvetítések. A harang hangját egy korondi cserépcsengő idézi, az orgonát a technika vívmánya, a magnó helyettesíti, a kántor helyett a lelkész vezeti az éneklést, aki templomgondozó, harangozó, kántor és pap egy személyben. A „mostoha”, „furcsa” körülmények ellenére a hívek boldogok és elégedettek, hisz a gyülekezetnek van már saját otthona, ahol jól érezhetik magukat, megnyugodhatnak, feloldódhatnak, új barátságokat köthetnek.

Győr és környéke mellett sikerült felkutatni Észak-Nyugat Dunántúl többi nagy centrumait is, és tartunk istentiszteleteket Pápán, Sopronban, Szombathelyen sőt Tatabányán is.

„A Lélek él és lángja világít.”

Az 1997. esztendő legjelentősebb eseménye „Nyugat” és „Kelet” összefogása következtében a Balázs Ferenc emléknap volt június 1-én, a kiváló unitárius lelkész és író halálának hatvanadik évfordulóján. Az egyházi szertartást **Bencze Márton** püspök, **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyző és **Sándor Gy. Mátyás** vezette. Az ifjak és felnőttek Balázs Ferenc-élműsora után **dr. Murvay Sámuel** főgondnok köszöntötte az egybegyűlteket. A beregi szórvány és vezetője, **Felhős Szabolcs** gondnok jóvoltából Balázs Ferenc-élműkiállítás tekintettünk meg. A megemlékezést az egyházközség kertjében, terített asztalok mellett folytattuk. A finom ebédet, a hívek által bográcsban készített gulyásleves szolgáltatta.

Balázs Ferenc emléknap, 1997. június 1.

Ekkor mutatkozott be és ismertette célját, a hívek kezdeményezése által életre hívott *Böloni Farkas Sándor Unitárius-Univerzalista Alapítvány*.

Az Alapítvány székhelye: 9027 Győr, Szittyá u. 2.

Az Alapítvány célja:

- A Győri Unitárius Egyházközség egyházi komplexumának kialakítása: templom, gyülekezeti terem, lelkészi iroda és lakás építése és fenntartása;
- a hitellehez és a hitoktatáshoz szükséges eszközök beszerzése;
- a rászoruló hívek és családok anyagi támogatása;
- az egyházi és világi kulturális művészeti és sporttevékenységek szervezése és támogatása;
- a magyarországi és a külföldi unitárius, ill. szabadelvű szervezetekkel való kapcsolat megteremtése és annak ápolása;

f) a Magyarországon működő vallásfelekezetekkel való együttműködés segítése az ökumenia szellemében;

g) a hit megőrzésének és erősítésének támogatása.

Az Alapítvány céljai megvalósítása érdekében egyházi jellegével összeegyeztethető gazdasági tevékenységet gyakorolhat.

Adószám: 18534245 2 08

Bankszámlaszám: 10403356-33517656-00000000

Az egyházközség leghőbb vágya a hitélet igényeit kielégítő egyházi komplexum megépítése. Az Alapítvány fedezte a tervek elkészítésének költségeit, valamint belföldi és külföldi gyűjtést kezdeményezett a terv kivitelezése érdekében. Amennyiben támogatni szeretnék az építkezést, adományukat a fent jelzett bankszámlaszámra juttathatják el. Minden támogatóknak hálásan köszönjük felajánlását.

Magyar est Ottawában.

A győri gyülekezet életében külön színfoltot jelent az Ottawai Unitárius Egyházközséggel létrejött testvérgyülekezeti kapcsolat.

1996 májusa óta hat alkalommal keresték meg személyesen is küldöttségeikkel gyülekezetünket, és nekik köszönhetően valósult meg 1996 végén a gázbevezetés. Több alkalommal is úgynevezett „Magyar Est”-et rendeztek, melyek bevételeivel az egyházközséget támogatták. Rendezvényeik színvonalát jelzi, hogy azokon több százan vesznek részt, és minden alkalommal személyesen képviseli magát a kanadai magyar nagykövét is.

Nagyon hálásak vagyunk külföldi testvéreinknek és reméljük, hogy ez a kapcsolat kölcsönösen fejlődve még gyümölcsözőbbé válik.

A kapcsolat felemelő megerősítésére került sor 1997. december 14-én, amikor tiszteletbeli díszpresbiterré avattuk Dr. Iván Lászlót, az Ottawai Egyetem idegsebész professzorát és nejét Maureen Iván asszonyt.

„Eppur si mouve”.

A hallgatás csöndje mögött mégis mozog a Föld.

Nem látványosan, nem nagy zajlással, csak az egyszerű folyó lassú áradásával, amely partot mos. Erre a partra szeretnénk továbbra is hívni híveinket és minden kedves érdeklődőt lelki megbékélésre és újratöltődésre.

A Győri Unitárius Hajlék áll és mindenkit szeretettel vár.

ISTENNEK LEGYEN HÁLA!

- S. M. -

Az április első vasárnapján megtartott virágvasárnapi istentisztelet is jó alkalom volt, hogy méltóképpen felkészüljünk húsvétra.

Nagypénteken kétszer is hívogatólag szólaltak meg templomunk harangjai. A délelőtti istentiszteleteken kívül, este is maradandó élményben volt részünk. Az esti istentisztelet után meghallgattuk az „Unitárius Passiót”. A Passiót a nyugdíjas dalárda adta elő. A szólóénekeket **Balázi László** lelkészünk és **Balázi Lászlóné** énekesnőnk énekelte, mély átéléssel.

Húsvétkor, a kereszténység egyik legnagyobb ünnepén, a lélekemelő istentiszteletet a nagyszámú gyülekezet áhitattal hallgatta.

Az úrasztala megterítve várta a résztvevőket. A Jézus életére és szenvedéseire emlékeztető szent jegyeket **Barna Lajos** és családja adományozta. Hálás köszönet érte.

A szép ünnep keresztelési szertartással gazdagodott. Két régi unitárius család egy-egy ifjú tagjával gyarapodott egyházi közösségünk. Lelkészségünk meleg, szívhez szóló szavakkal kérte Isten áldását a gyerekekre, szülőkre és nagyszülőkre.

A húsvéti ünnep a húsvéthétfői istentisztelettel zárult.

Megemlékezés 1848-ról

Március 15-én az 1848–1849. évi polgári forradalom és szabadságharc 150. évfordulójára ünnepi megemlékezés volt Füzesgyarmaton. A vasárnapi istentisztelet vers- és énekmondással folytatódott. Verset mondott **Balázi László** lelkészünk, továbbá általános, középiskolás és egyetemista ifjak.

Lelkészségünk emlékezett a forradalmi gondolatokra, majd az alábbi versek hangzottak el.

Vörösmarty: „Szózat”; Arany János: „Rendületlenül”, „Az Örökség”; Petőfi Sándor: „Nemzeti dal”, „Szabadsághoz”, „A hazáról”, „Erdélyben”.

A versmondások között a nyugdíjas dalárda egy Kossuth-nótát énekelt. Az ünnepi megemlékezés végén zászlódöntés következett. Közösségünk nemzeti színű zászlója „Nincs veszve bármi sors alatt ki el nem csüggedett” Vörösmarty idézetekkel díszített selyemszalaggal gazdagodott. A szalagot, Kovács György ajándékát, a zászlóanya kötötte föl.

Végezetül a gyülekezet elénekelte a Himnuszt.

A magyarság dicső napjaira emlékező ünnepségnek, igen nagyszámú résztvevője volt. Híveinken kívül sok szimpatizáns is részt vett a kegyeletes megemlékezésen.

Kispálné R. E.

Nagyon készült a pestszentlőrinci gyülekezet az 1998. március 28-án, szombaton a templomunkban megtartott Szeretetvendégségre, ugyanis az előző hónapi objektív okok miatt elmaradt. Ma már mindenki tudja, hogy a hónap utolsó szombatján Lőrincen van a budapesti unitáriusok gyülekezeti napja, mely egyben baráti találkozó is.

Ezen szeretetvendégségünk megszervezésére, és a műsor összehívására kedves barátunk **Pásztor Rezsőné R. Filep Ágnes** vállalkozott, aki a legnagyobb körültekintéssel és odaadással tett meg mindent, hogy a gyülekezeti napunk méltó legyen a hagyományokhoz. Hálásan megköszönjük neki ez irányban kifejtett tevékenységét, az előadó művészek meghívását és a műsor összeállítását.

Szeretetvendégségünk műsoros részét a templomban tartottuk, így emelve ki annak tartalmi jelentőségét.

A bevezető áhítatot **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyző, püspökhelyettes asszony tartotta II. Thes. 5, 16–17 „Mindenkör örüljétek, Szüntelen imádkozatok alapján”, melyben felhívta a jelenlevők figyelmét arra, hogy ne feledkezzenek meg az élet örömeiről, de ugyanakkor az imádságon keresztül mindenki igyekezzék Istenes életet élni. Az áhítatot énekkel vezettük be, végén a gyülekezet a Székely himnuszt énekelte el.

Ezt követte **Sudár Annamária** előadóművésznő csodálatos irodalmi előadása, Sütő András és Tamási Áron műveiből olvasott fel. Felolvasás közben a műsort valósággal élménnyé varázsolta neves meghívottunk, a világhírnévnek örvendő Liszt Ferenc-díjas énekművésznő **Sebestyén Márta**, aki a magyar tájak csodálatos dalait adta elő a legnagyobb hozzáértéssel. Sudár Annamária műsorát Dsida Jenő: Psalmus Hungarikus csodálatos előadásával zárta, nagy élményt nyújtott a hallgatóságunknak.

Mindkettőjüknek, továbbá a nagytiszteletű asszonynak részvételükért hálás köszönetet mondunk, hogy számunkra felejthetlenné tették ezt a március végi napot.

A műsort követően vendégeink a gyülekezeti teremben vacsorán vettek részt, mely alkalomra a híres borsostokányt puliszkával **Kovács József, Tóthné Erdő Mária, Rázmány Csabáné, Józsa Vilmos** készítették. A vacsora kiosztásában többen is segítettek, amiért mindnyájuknak hálás köszönetet mondunk.

A vacsorát követte az elmaradhatatlan tortaárverezés, melyet a gyülekezet a parókia építésének segítésére rendez, és amely ez alkalommal felülmúlt minden várakozást, ami az anyagi hozzájárulást illeti.

Így elmondhatjuk, hogy Szeretetvendégségünk ez alkalommal is meghozta a maga erkölcsi és anyagi sikerét, amiért mindenkinek, aki ehhez hozzájárult hálás köszönetet nyilvánítunk az Egyházközség előljárósága nevében.

Rázmány Csaba

(Azóta mindnyájunk örömeire Sebestyén Márta művésznő lett az év reneszánsz embere, elnyervén a Déri János-díjat, az arany egyforintost. További sok sikert kívánunk munkásságához.)

életéből

Budapest – Hőgyes Endre utca

Szép számú közönség részvételével került sor 1998. március 21-én, a budapesti unitárius egyházközség Hőgyes Endre utcai templomában a tavaszi szeretetvendégségre, **Kászoni József** gyülekezeti lelkész meghívása és buzgó szervezése jóvoltából.

A rendezvény műsorában – áhítat után – **Honti Vilmos** történész-közgazdász fejtette ki gondolatait az 1848–1849-es forradalomról és szabadságharcról, a magyar nép hányatott századaiba ágyazva a sorsformáló események mának szóló üzenetét.

Ezt követően a közelmúltban elhunyt nagy erdélyi író, **Wass Albert** emlékezetét idézte baráti levelező partnere és hagyatékának ápolója, **Simó József**. Az író fényképe mellett gyűjtött gyertya fényénél olvastak fel műveiből szemelvényeket **Magyari Gábor**, **Bardócz András** és **Kászoni József**, majd mezőségi népi táncokat adott elő a műsorszerkesztő **Simó József** fia és lánya.

A program után hívek és vendégek a gyülekezeti teremben töltötték el a kellemes hangulatú atyafiságos agapé esti óráit, ahol a lelki-testi felüdülés étel-italáról az egyházközség szorgos asszonyai gondoskodtak.

Dr. L. E.

Budapest – Nagy Ignác utca

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmából, március 15-én összevont, közös fővárosi ünnepi istentisztelet és megemlékezés volt a Nagy Ignác utcai templomunkban.

Az istentiszteleti szolgálatot **Orbókné Szent-Iványi Ilona** és **Szász János** lelkészek végezték, kiemelve az ünneppel kapcsolatban azt a tényt, hogy a magyarországi részeken az 1848-as XX. törvénycikk ismerte el az unitárius egyházat, mint bevett felekezetet.

Közvetlenül az istentisztelet után, a körünkben is már többször szerepelt, népszerű nagyváradi színészpár: **Kiss Török Ildikó** és **Varga Vilmos** magyar irodalmi, történelmi összeállítása következett. A műsorban felolelték az elmúlt 1100 esztendő magyar remekeit, különös tekintettel a 150 évvel ezelőtti eseményekre. Ismételten köszönetet szeretnénk mondani felejthetetlen előadásukért.

* * *

Április 5-én, Virágvasárnap a szószéki szolgálatot **Orbókné Szent-Iványi Ilona** végezte, az istentisztelet keretén belül az angol unitárius ének- és zenekar csodálatos koncertje hangzott el. Előadásuk felejthetetlen élmény marad a jelenlévők számára. A 44 tagú együttest a koncert után egyházközségünk a gyülekezeti teremben látta vendégül. Itt tartózkodásuk emlékére egyházközségünknek egy szép, Sheffieldben készült ezüstserleget adományoztak, a pécsi unitárius szórványnak pedig pénzüsszeget fizettek be a MUE pénztárába.

Debrecen

Az alábbiakban a Hajdú-Bihari Napló mellékletéből a Debreceni Polgárból közlünk részleteket, mely kedvesen emlékezik meg debreceni gyülekezetünkről.

Hatvan utca (részlet)

A Nagytemplomtól a Segner térig tart. Az utcanev eredetére több magyarázat is van, de hogy melyik fedi a valóságot, ma már senki sem tudja. Egyes források szerint az utca mindkét oldalán 30–30 ház állott egykoron... Mások úgy magyarázták, hogy az utca végén volt „Hatvan utcai kapu” nyílt arra az országútra, amely a Hortobágyon és a tiszafüredi réven majd Hatvan városán át vezetett Pestre... Itt a Hatvan utcán (23. sz.) találjuk Debrecen talán legnagyobb fiának, Csokonai Vitéz Mihálynak a szülőhelyét. A felvilágosodás költője a mai épület helyén állt kis házban született 1773. november 17-én.

A szabadságharc vészterhes idején, 1848 decemberében a császári csapatok fenyegetésére és Kossuth javaslatára az országgyűlés Debrecenbe költözött. Itt a Hatvan utcán át vonultak be a szabadság őrvárosába a nemzet nagyjai.

A Hatvan utca 24. számú ház falán apró tábla felirata hirdeti, hogy itt található a debreceni unitáriusok központja és imaháza. A mintegy 200 polgártársunk alkotta kis gyülekezet pásztora, Bajor János tiszteletes úr súlyos betegen fekszik, így hát az Isten gondoskodását is kérjük számára jó kívánságaink elején. Az idős és gyengélkedő lelkipásztor helyett felesége nyújt rövid eligazítást számunkra. Megtudhatjuk, hogy városunkba az unitárius hívek jelentős hányada Erdélyből települt át az elmúlt évtizedben. Am rajtuk kívül is sokan kötődnek gyengébb vagy erősebb szálakkal a debreceni unitáriusokhoz.

* * *

Az unitáriusok által mélyen tisztelt prédikátorról, Dávid Ferencről írt drámát egy debreceni író, **Ószabó István**. A közelmúltban elkészült színművet és annak a főszerepét **Sinkovits Imrének** ajánlotta a szerző. Az ősbemutatóra várhatóan nyár végén vagy ősz elején kerül sor meghívott művészek vendégszereplésével, Budapesten, az Evangéliumi Színházban. A dráma rendezője **Udvaros Béla**, a szintén szerepet kapó, kiváló és népszerű színművész, Udvaros Dorottya édesapja lesz.

Szentgyörgyi János

Beregi cigánykeresztelő 1998 húsvétján a kocsordi templomban.

... én protestáns vagyok. Mint ilyen,
szabadelvű, és jóindulatú
minden más vallás iránt."

(Jókai Mór)

Új VILÁGLÁTÁS

Az evangéliumi kereszténység

A kereszténység társadalmi szerepének válságát elsősorban a szekularizáció okozza, amelyet az egyre erősödő fogyasztói, anyagi szemlélet jellemez. Mindenek fölé helyezik az anyagi javakat, az élvezeteket, szemben a vallás által kínált hitbeli, erkölcsi értékekkel.

A másik nagy probléma a tudomány és a vallás közötti szembenállás. A vallásos hitnek a tudományos ismeretek miatti gyengülését említhetjük, amely jelenség már a 18. század óta jelen van a keresztény kultúrájú társadalmakban.

Harmadsorban a kereszténység szerepét veszélyeztetik azok az egyébként vallásos jelenségek is, amelyekben a hit utáni vágy előtérben van, de ezt nem a kereszténység értékeiben vélik megtalálni, hanem más, elsősorban keleti misztériumokban, szélsőséges vallási csoportokban, szektás közösségekben. Mind a terjedő szekularizációval, mind pedig a szektás és keresztényellenes irányzatokkal szembeni küzdelemben a vallásos hit elmélyítése és az ökuménia erősítése lehet eredményes. A hit elmélyítése azonban nem az elavult hitelvekhez való merev ragaszkodást, hanem a tudományos haladás és az összeresztény értékek felé való nyitottságot jelenti.

A jelenünk és jövőnk egyaránt attól függ, hogy visszanyeri-e a vallásos hit általános fontosságát az egyes ember lelkében és életvitelében, valamint a hívek közösségében, vagy a szekularizáció áldozatává válik. A szabadelvű kereszténység (hazai egyházi szervezetben az unitarizmus) a dogmákat két fő okból nem tartja a hit szempontjából hasznosnak. Az egyik, hogy rugalmatlanságuk nem tudja kielégítően követni a hit fejlődését, ami ha hosszabb időtávban is, de minden vallásban, így a kereszténységben is bekövetkezik. Különösen veszélyeztetheti a dogmák merevsége az emberi tudás és a hit közötti feszültségek feloldását.

A dogmákról bebizonyosodhat az is, hogy nem felelnek meg a Biblia, közelebbről az Újszövetség tartalmának és attól idegen hitelveket fogalmazhatnak meg, amelyek megnehezíthetik a kereszténységen belüli egységes értelmezést, illetve tápot adhatnak indokolatlan hitvitáknak, feloldhatatlan szembenállásnak.

A dogmakereszténységgel a szabadelvű kereszténység mindenképp szemben áll. Az a kérdés, hogy a dogmákkal szembeni szabadság valóban értéké válik-e, elsősorban nem a dogmák lététől, vagy nem lététől, hanem az Istenbe vetett hit tartalmától és követésétől függ. Minél inkább él bennünk a szeretet, annál inkább valószínűsíthetjük meg keresztény értékeket.

A szabadelvű keresztények, az unitáriusok istenhite a Szentírásra épül és nem filozófiai fejtegetésnek volt az eredménye. Jézus Krisztus kinyilatkoztatásán alapul, az Ő istenhitét fogadjuk el.

Míg a dogmakereszténység közvetlenül nem Jézus és a tanítványok által, hanem a kora görög-keresztény gondolkodás által formálódott ki. Az Ószövetség istene és az Evangéliumok istene személyében ugyan értelemszerű-

en csak ugyanaz lehet, de a judaista istenhit és a jézusi istenhit ezt az Egyistent nem ugyanúgy vallja meg hitében.

Jézus Istent Léleknek, Igazságnak, Szeretetnek és Atyának vallotta és mi unitáriusok ugyanúgy valljuk.

Amikor pedig az egyistenhitünket hangoztatjuk, akkor nem valamilyen, a judaizmus és a kereszténység közötti istenfogalmat hirdetünk, hanem a jézusi kinyilatkoztatás mellett horgonyoztunk le.

Jézus evangéliumi ígéreihez ragaszkodunk, mert Istenről a legteljesebb, felülmúlhatatlan tartalmú fogalmat neki köszönhetjük és valljuk, hogy amit később többletként fűztek hozzá, az nem javíthatott az Ő tiszta istenképén, legfeljebb csak bonyolultabbá tette azt, ami az Evangéliumokban egyszerű és minden emberi lélek számára világos és érthető.

Ez az istenhit a tudományos gondolkodás felé is teljesen nyitott, s a nyugati keresztény reformkísérletek is az eredeti evangéliumi egyistenhithez közelednek.

A harmadik fontos dolog a szabadelvű kereszténység számára Jézus Krisztus személyének és szerepének, emberi és isteni természetének megvallása.

Erről legtisztábban Péter apostol szól, miszerint Jézus a Krisztus az élő Isten Fia. Jézus azzal a megjegyzéssel fogadta el mindezt, hogy annak értékét nem az okoskodás, hanem az Istentől kapott benső hit adja meg. Jézus követőit nem a gondolkodás, a filozófiai érvelés vezette, hanem benső hitük a krisztusság felismerésében és megvallásában. A 20. század eleji unitárius hitvallás radikálisan eltért az evangéliumi, apostoli hitvallástól, és modernnek vallott kátéjában Krisztust tagadta. Vissza kell térnünk végre erről az elvilágiasodó, racionalista útról az Evangéliumhoz!

Alapító püspökünk Dávid Ferenc, aki bibliaismeretéről messze földön híres volt, egyértelmű választ adott: Jézus Krisztus a Megváltó. Természetesen esendőségünk, vétkeink és bűneink beismerése lelkünkben történik meg, és ott a helye a mi ismétlődő megtéréseinknek is, ott tehát, ahol mi Istennel találkozhatunk. Vallásos hitünk lényege, hogy lelkünk el tud mélyedni Istenben, és ennek az elményedésnek ad keretet az imádkozás.

A századforduló emberközpontú magabiztossága az imádkozás értékét is csökkentette.

Pedig a keresztény hit nem lehet meg misztériumok, hittitkok nélkül. Az Istenre irányuló hittitkot maga Jézus nyilatkoztatta ki.

A három legfontosabb:

– hit a szerető mennyei Atyában,

– hit Jézus Krisztusban,

– hit az Istennel való közvetlen lelki kapcsolatban, az imában Jézus Krisztus által, hisz Ő mutatta meg Istenhez és embertársainkhoz vezető szeretet tökéletes útját.

Felhős Szabolcs

Pünkösöd

A rendszerváltás után sok fiatal számára ismeretlen piros betűs ünnep került a polgári naptárba. A pünkösöd ünnep eredete évezredekre nyúlik vissza. A zsidó vallásból ered. Eredetileg a befejezett aratás meghálálásának napja volt, a húsvét szombatját követő ötvenedik nap (pentekoszté=ötvendek).

Később a sínai-hegyi törvényhozás, a tízparancsolat adományozásának ünnepe lett. A kereszténység gyakorlatilag azonnal átvette ezt az ünnepet. A Biblia szerint Isten szent lelke ezen a napon szállt le az apostolokra. Jézus halálát követően az apostolok bezárkóztak, még egymással is csak titokban találkoztak. A feltámadás és Krisztus mennybemenetele után a szentlélek lángnyelv formájában szállt le az apostolokra. Ők hitben megvilágosodva elindultak Jézus tanításait hirdetni a világban. Isten szentlelkének ereje legyőzött mindent, hatalmas erőt adott a hit erősítéséhez. Az örömhír terjesztése, Jézus Krisztus tanítása szerint, a legszebb Istennek tetsző cselekedet, amely az embert megismerteti e hittel. Azzal a tiszta hittel, amely legyőz minden emberi gyengeséget,

olyan erőt ad, ami mássá teszi az evilági életet. Rádöbbsenti a halandó embert, hogy földi élete is az Istené, de azt szabad akarata szerint élheti meg. Az elmúlt néhány évtizedben nem volt államilag ünnepelhető a pünkösöd.

A keresztények mégis igyekeztek azt magasztossá tenni, úgy, hogy fontos egyházi eseményeket kapcsoltak hozzá. Pünkösöd ünneplésének időszakára időzítették az ifjak konfirmációját, elsőáldozását. A keresztény hívó számára ez egy nagyon jelentős esemény, ami a hit elfogadását és Jézus tanításával való egyesülést jelképezi. Az ifjak ekkor válnak az egyházközség felnőtt tagjává. A lélek tudatos elfogadását jelképezi pünkösöd. Az emberi tudatot amely elfogadta a tanítást. Istennek ajánlja az életet, hogy kitáruljanak Isten országának kapui. A keresztény világ pünkösödkor hite elfogadását, a tanítás terjesztését, s a küldetés magasztossá válását ünnepelheti. A nem hívő emberek is találkozhatnak értékes hagyományokkal, melyek méltók a hétköznapok egyhangúságának színesebbé és szebbé tételére.

ifj. Lakatos Imre

Losonczy Léna

Köszönöm, Uram!

Uram, éreztem, szóltál hozzám
– így szólítottál: gyermekem! –
templomodban megérintettél,
hol zsámolyodra hajtottam fejem.
Köszönöm Néked, Istenem!

Uram, tudom, kiválasztottál,
veszni bárányod nem hagyod,
eddig fájdalmat énekeltem,
de Te bekötötted sebem.
Köszönöm Néked, Istenem!

Uram, fényt adtál e látásra,
örülni e gazdag természetben,
csodálni, égen-földön látszó
hatalmadra rányitottad szemem.
Köszönöm Néked, Istenem!

Uram, engedted új tavaszt még:
gyönyört madárdalban, növényben,
virágzó fák hózáporában
látom, irgalmad végtelen.
Köszönöm Néked, Istenem!

Uram, vezess szent lelked által,
ne fészkeljen szívemben félelem,
mert a Golgotán ontott szent véreddel
kárhozattól mentetted életem.
Köszönöm Néked, Istenem!

Uram, ingó hitem táplálod,
ajkamra szót adsz szüntelen,
igéddel hadd hirdessem másnak,
tart még a földi kegyelem!
Köszönöm Néked, Istenem!

Uram, taníts meg alázatra,
s töröld el gyáva szégyenem,
hogy Rád tekintő büszkeséggel
emeljem magasra fejem.
Köszönöm Néked, Istenem!

Uram, engedd, hogy kívánságod
teljesíthessem hálatelten,
s ha erőm fogyva Hozzád térek,
végső sóhajom ez legyen:
Köszönöm Néked, Istenem!

Kárpát-medencei egyházi konferencia

Budapest, 1998. április 1–2.

A Határon Túli Magyarok Hivatala idén, második alkalommal szervezte meg a kárpát-medencei egyházi konferenciát, amelyre nyolc ország több mint százötven személyisége volt hivatalos. Püspökök, szeretetszolgálati vezetők és kis gyülekezetek lelkészei vettek részt a találkozón.

Tavalyi összejövetelükön az egyházi szerepvállalást elemezték a nemzeti kisebbségek közösségépítésében. Az idén megtartott eszmecserén oktatási, szociális és gazdasági kérdéseket vizsgáltak, elemeztek. A kétnapos találkozó másodnapján a kora délutáni órákban sajtótájékoztatóra került sor, amelyen jelen voltak: **Csiha Kálmán** erdélyi református püspök, **Szépfalussy István** ausztriai evangélikus lelkész, **Tabajdi Csaba** politikai államtitkár, **Törzsök Erika** a HTMH elnöke és **Sidó János** dunaszerdahelyi római katolikus plébános, akik a két nap munkájáról tájékoztatták a megjelent újságírókat.

A sajtótájékoztatót **Tabajdi Csaba** államtitkár nyitotta meg a következő szavakkal:

„A második kárpát-medencei találkozó rendkívül eredményes volt, hiszen az egy évvel ezelőtt elkezdett munka tovább folytatódott. Gondolatilag annyira gazdag volt, mint az egy évvel ezelőtti, de sokkal gyakorlatiasabb és konkrétabb, ami azt jelenti, hogy a jelenlevők beszámoltak azokról a konkrét eredményekről, amelyeket a közösségépítésben az elmúlt egy évben elértek. Ennek a találkozóknak a nagy értéke az volt, hogy konkrét példákat, modelleket mutattak be, határon innen és túl. Tematikája hasonló volt a múlt évihez; egy lényeges különbséggel: a cigánypasztoráció kérdését is tárgyalták.” Majd hozzátette: „Akármilyen kormány jön május után, a problémakört, ennek a konferenciának a folytatását megkerülni nem tudja, őt oknál fogva sem:

– mert a jelenlevők nem ad-hoc feladatokat oldanak meg, hanem stratégiában gondolkodnak,

– tartós alapokon nyugszik tevékenységük,

– bázisközei „politizálásuk”, tevékenységük

– realista kisebbségi felfogást tükröznek,

– egész emberben gondolkodnak.

Dr. Csiha Kálmán: „Mindnyájan, akik részt vettünk ezen a konferencián nagyon örültünk ismételt megtartásának, és gondolom hogy a következő években tovább folytathatjuk ezt a tevékenységet. Ez a konferencia nem csak egy találkozó, mert itt összegyűlünk mindazok, akik kisebbségi sorsban vagyunk, és akik keressük népünk megmaradásának lehetőségét, a jövődőt, ott ahova Isten helyezte bennünket, és egymás tapasztalatát felhasználva igyekszünk kiépíteni azt a kisebbségi magyar társadalmat, amely egy erős, kiegyensúlyozott testileg-lelkileg, gazdaságilag egészséges társadalom kell legyen. Pál Timóteushoz írott levelében mondja: »Nem a félelemnek lelkét adta nekünk az Isten, hanem erőnek, szeretetnek, józanságnak lelkét.« Ezzel a lélekkel szeretnénk építeni az anyaszentegyházat, a társadalmat és ebben ez a konferencia minket segít.”

Szépfalussy István: „Az előrelépést abban látom: amiben szeretnék igazat adni Tabajdi Csaba államtitkár úrnak, igenis mi politizálunk, de megtanultunk nem pártpolitizálni. Ez talán az egyházak számára a Kárpát-medencében elsődlegesen fontos. Ugyanakkor meggyőződésem, hogy nagy jelentőségűek azok a szavak, amelyeket Göncz Árpád köztársasági elnök mondott: »Azé a jövő, aki meleg emberi közösségeket tud létrehozni.«

A köztársasági elnök úr ezt azzal folytatta még, hogy azok akik ezt a munkát végzik, ellene mondanak mindenféle keserűségnek, pesszimizmusnak, magánynak és megtalálják adott esetben a nehézségből kivezető utat. Fontos az ideai konferencia még azért is, mert nagyobb teret biztosított a bázisokat építő »kisembernek«, ha úgy tetszik az alsó papságnak, és talán egy kissé helyére tette és visszautasította a főpapságot. Ez azt jelenti, hogy ez a találkozó nem annyira képviselői konferenciává vált, hanem a magyarságnak és a nemzetiségnek szolgáló konferenciává. A képviselő és a szolgálat feszültségében, a szolgálat szót szeretném aláhúzni, ami az idén megmutatkozott.”

Sidó János: „Második alkalommal vagyok itt, látom és értékelem a továbblépést. Mig tavaly inkább elméleti dolgok hangzottak el, most sokkal gyakorlatibb problémákról volt szó, és

nagyon sok modell hangzott el. Szlovákia gazdasági helyzete jelen pillanatban úgy áll, hogy nekünk nem kell annyira gazdasági ügyekkel foglalkozni, sokkal fontosabb számunkra – szlovákiai magyarok számára – a katolikus magyar intézmények létrehozása. A reformátusoknak kialakult az intézményrendszerük és van püspökségük, míg a katolikusoknak nincs püspöksége, nincs egyházmegyéje. Ezért is kell, szükséges létrehozni paralell intézményeket, melyek a szlovákiai magyar katolikusok érdekeit védik. Hivatásgondozásra, papi továbbképzésre, hitoktatóképzésre gondolok. Tizenkét magyar egyházi iskolánk van, és nekünk fontos az, hogy mások hogy csinálják, és ami jó abból mit tudnánk mi magunk is megvalósítani. Sok olyan ötlettel, gondolattal távozok, amelyet ha otthon elmondok, mindnyájunk hasznára lesz. Fontos még az, hogy nem a püspökök kaptak csak szót, hanem többnyire a gyakorló lelkészek, akik közvetlen kapcsolatban állnak a néppel, akik ötleteket magukkal vive gyakorlatba ültethetnek.”

Törzsök Erika: „Az ideai konferencia azt a célt szolgálta, hogy műhelye legyen a magyar kormány és az egyházak közös együttműködésének. Tavaly és most is, mindkét oldalon ülők azt tanulhatták meg egymástól két nap alatt, hogy a legfontosabbnak az embert kell tekinteni, mert mindkét oldal veszteségeket szenved el, ha nem így cselekszik.

Amit mi kaptunk, az bennünket arra int, hogy közös a feladat, a cél, viszont be kell látnunk, hogy nem nekünk kell mindent megoldani, a feltételrendszert kell biztosítani. Az egyházak és a kormány összefogása kell ahhoz, hogy az egyénnek legyen munkahelye, legyen aki segítsen, és ha árva, legyen aki gondozza. Itt egy olyan együttműködés jöhet létre, ami egy egészségesebb társadalom felé mutat. Ebben az értelemben a legtöbbet talán a legszegényebektől kaptuk. Kárpátjáról érkezett vendégeink figyelmeztettek arra, hogy ezt a tevékenységet nem lehet oly módon művelni, hogy különbséget tegyünk magyarok és románok, ruszokok és ukránok között...”

A sajtótájékoztatót követően fent említettek az újságírók kérdéseire válaszoltak.

K. J.

Az angol Unitárius Egyház 70. közgyűlése

(1998. április 14–18., Chester)

Az idén az angol Unitárius Egyház évi rendes közgyűlésének megtartására 1998. április 14–18. között került sor az észak-angliai történelmi városban, a chesteri egyetemi központban.

14-én az ún. előkonferencia időszakának a napján az ország minden részéből és külföldről érkeztek a meghívottak és a vendégek egyaránt. Ezen a napon tartotta munkálatait az angliai Unitárius Egyház lelkesi szövetsége is. **Austin Titzpatrick** southhamptoni lelkes meghívására, a tanácskozási egy részén és a nap második szakában az ICUU (Unitáriusok és Univerzaliszták Nemzetközi Tanácsa) kezdeti munkálatain is részt vettem. Itt adtam át az elnökségnek, személyesen **Jeff Teagale**-nak, az angol Unitárius Egyház főtitkárának, a Magyarországi Unitárius Egyház Elnökségének küldeményét, üzenetét és a sikeres munkálatokhoz küldött jókívánságait. A tanácskozás a kora délutáni óráktól a vacsora időszakáig tartott.

Másnap délelőtt 9 és 10 óra között személyesen is fogadott a főtitkár, és az egyórás megbeszélés alatt mindvégig jelen volt **Rev. Clifford M. Reed**, az akkor még hivatalában lévő elnöke az Angol Unitárius Egyház Közgyűlésének. A nap hátralévő időszakában a Nemzetközi Tanács munkálatain vettem részt.

A vacsora után kezdődött a tulajdonképpeni ünnepélyes megnyitója az 1997–1998-as Közgyűlésnek. Ez a hagyományos zászlós felvonulással kezdődött, ami az elnök üdvözlő-köszöntő szavaival folytatódott. Rövid áhítat után mondták el a helyi, illetve külföldi meghívottak üdvözlő beszédeiket.

Chester városának polgármestere és felesége is jelen volt a közgyűlés ünnepi megnyitóján és ünnepi kö-

szöntővel tisztelte meg a városban megjelent unitáriusokat.

Az est kiemelkedő beszédét **Jeff Teagle** főtitkár mondta, melynek témája: „A mi becsben tartott unitárius közösségeink” volt.

Végül az egybegyűlteknak bemutatták azon öt teológiai tanulmányait végzett fiatalot, akik lelkesi oklevelet szereztek az elmúlt iskolai évben, vagy pedig világi vezetőként kaptak megbízatást különböző szolgálatok végzésére.

16-án délelőtt a Nemzetközi Tanács keretében megbeszélést tartottunk, többek között **Peter Sampsonnal**, akivel az 1998. október 31–november 1. között Frankfurtban tartandó tanácskozást készítettük elő. A nap második felében beszédet tartottam a Magyarországi Unitárius Egyház jelenlegi helyzetéről, tevékenységéről. Vacsora után került sor a Közgyűlés pénztárnokának, **Geoffrey Head**-nek, ünnepélyes búcsúztatására, aki hosszú időn keresztül, nagy lelkiismerettel, kiváló szaktudással tett eleget fontos megbízatásának.

17-én, pénteken együtt tartottuk a közös áhítatot **Kovács István** sepsiszentkirályi lelkeszel. A liturgiai részt ő vezette, az alkalmi beszédet én mondtam. Ebből az alkalomból megjelent kb. 70–80 személy, aki hagyományos módon, erdélyi és magyarországi szokás szerint úrvacsorában részesült. Az úrvacsorai kellékeket a helyi anglikán templom bocsátotta rendelkezésünkre. Mivel az angol unitáriusok nem vesznek úrvacsorát, ezért kehelyre sincs szükségük. Ezért hozta magával **Andrew Hill** Edinburghban szolgáló lelkes gyülekezetének két kehelyét, amelyből úrvacsorát oszthattunk.

Este 8 órakor kezdődött a Közgyűlés egyik nagyszerű rendezvénye, a

minden évben ebből az alkalomból megtartandó istentisztelet. Ehhez a helyet az idén a liverpooli unitárius templom biztosította. Chesterből vacsora után több autóbusszal szállították Liverpoolba a vendégeket, ahol bemutatták azt a gyönyörű templomot, amely hosszú hagyományra tekint vissza, és amelyet a liverpooliak a város harmadik katedrálisának neveznek, az anglikán és a római katolikus helyi templomok után. Méltó is e megnevezésre ez a templom, hiszen közel 500 embernek biztosított helyet. **Dr. David Doel** az angol unitárius lelkesek egyik kiemelkedő alakja tartott ünnepi beszédet.

Chesterbe az istentisztelet után szintén autóbusszokkal indultunk vissza. Megérkezésünket követően ünnepi együttlétre került sor mindazokkal, akik nem voltak túlzottan fáradtak az egész napos munkálatok után. Jó hangulatban ért véget a nap, sok ismerőssel és barátal sikerült kellemes időt eltölteni.

18-án, szombaton, a déli órákban fejeződtek be a Közgyűlés munkálatai. Itt búcsúzott a régi elnök és választották meg a hivatalába lépő új elnököt **Beverley Littlepage** személyében, aki székfoglaló beszédét ebből az alkalomból megtartotta, s a megjelenteket egy szép kelta áldással búcsúztatta:

*„Legyen előtted mindig út,
Fújjon mindig hátad mögül a szél,
Az eső mindig puhán essen
a földjeidre,
A nap melegen süsse arcodat,
S amíg újra találkozunk,
Hordozzon mindig tenyerén
az Isten.”*

Ezen szép szavak hangulatában köszönöm, köszönjük a vendéglátást, az egyháznak meg a kiküldetést.

K. J.

Születésnap köszöntő

Szeretettel köszöntjük **GÁLFFY GÁBOR** budapesti gondnokunkat 70. születésnapja alkalmából.

A budapesti unitárius egyházi életben évtizedek óta aktívan vesz részt, előbb presbiter, majd 1985 óta – szinte folyamatosan – a Budapesti Unitárius Egyházközség gondnoka.

Emellett hosszú éveken keresztül önkéntesen volt aktív munkatársa lapunknak is. Ha vidéki vagy erdélyi unitárius rendezvény volt, mindig az elsők között, örömmel, hittel és szeretettel vett részt ezeken.

A Jóisten éltesse sokáig és kérjük, kívánjuk, hogy egyházunkat változatlan, önzetlen szeretetével szolgálja minél tovább.

Pályázati felhívás

Az Unitárius Alapítvány Kuratóriuma az 1997. évben „személyi jövedelemadó” 1%-ra befolyt összegből pályázatot hirdet.

A pályázat célja: egyházi épületeken (templom és parókia) történő felújítási és karbantartási munkálatokra.

A pályázat összege: 500.000,- Ft, azaz: Ötszázezer forint.

Pályázhatnak a Magyarországi Unitárius Egyházközségek presbiteriumai, mellékelve az erről hozott határozat jegyzőkönyvi kivonatát.

A pályázat beadásának határideje: 1998. június 30.

A pályázatokat az alábbi címre kérjük eljuttatni: Unitárius Alapítvány 1054 Budapest, Alkotmány u. 12.

* * *

Az Unitárius Alapítvány köszönettel vette **Dr. Ormos Jenő** által, az Alapítvány számlájára befizetett 100.000,- Ft azaz: Százezer forintot.

A továbbiakban életére és munkásságára Isten gazdag áldását kérjük.

Rázmány Csaba
elnök sk.

Gergely Felicián
titkár sk.

Közlemény

A Magyar Cserkészszövetség 1998. augusztus 27–30. között a Sztrilich Pál Cserkészparkban (Budapest, Ady-liget) rendezi meg a IV. Magyar Öregcserkész Találkozót. A világtalálkozó központi témája: magyarságtudatunk elmélyítése a cserkészmunkánkban. A jelentkezéseket az MCSSZ címére (1519 Budapest, Pf.: 398), IV. MÖT megjelenéssel kéri. A jelentkezőket a továbbiakban részletesen tájékoztatják. A találkozóra a határainkon túl élő cserkésztestvéreket is szeretettel várják.

Az öregcserkészek részére minden hónap 4. csütörtökjén 15.30 órakor az MCSSZ Cserkészházában (Budapest II., Tömörkény utca 3/a) összejövetelt rendeznek. A részletes programokat a Vezetők Lapja rendszeresen közli. Minden érdeklődőt szeretettel várnak.

Felhívás

A pestszentlőrinci egyházközség a tavalyihoz hasonlóan erdélyi körutat szervez 1998. július 20-25. között. Jelentkezni **Rázmány Csaba** lelkésznél lehet.

Ezt megelőzően június 27-én szeretvendégség lesz Pestszentlőrincen.

HALOTTAINK

Kiss Zoltán (1915–1998)

Kiss Zoltán nyugalmazott lelkész 83 éves korában Tordán elhunyt.

1915. május 17-én született Kövenden, 1933-ban végzett a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban. 1938-ban az Unitárius Teológiai Akadémiát. 1938–1940 között gyakorló segédlelkész Dicsőszentmártonban, 1940–1943 között Abásfalván, 1943–1949 között Raván, 1949–1985 között a kövendi egyházközségben teljesített lelkészi szolgálatot. 1985. augusztus 31-én ment nyugdíjba. Nyugdíjas évei alatt Nyárádgálfalván élt.

1998. április 1-én temették a kövendi templomból a kövendi temetőbe. A temeté-

sen a lelkészi szolgálatot **Székely Miklós** esperes végezte, az egyházi központ nevében **Dr. Rezi Elek** főjegyző, az egyházkör lelkészeinek nevében **Benedek Sándor** kolozsvár-iriszi lelkész búcsúztatta, a sírnál **Székely Miklós** esperes mondott búcsúbeszédet.

Kiss Zoltán hódmezővásárhelyi lelkészünk, Kiss Mihály édesapja volt. A lelkészcsalád gyászában egész egyházunk őszinte részvétellel osztozik.

* * *

1998. április 12-én 72 éves korában Homoródszentmártonban elhunyt **GÁL JENŐ** ny. lelkész.

Isten adjon csendes pihenést eltávozott testvéreinknek, lelküknek örök üdvösséget, a hátramaradott gyászolóknak pedig vigasztalást.

Magyarkúti fejlesztési támogatás

A Budapesti Unitárius Egyházközség köszönettel nyugtázza az 1998. márc. 31-ig, az I. negyedév folyamán történt befizetéseket. A nevek után zárójelben római számmal tüntetjük fel azokat a hónapokat, amelyekre a felajánlott befizetés vonatkozik; a felajánlás nélkül, vagy attól függetlenül történt befizetések esetében a zárójelben „-” jellel jelezzük, hogy a befizetés alkalmi jellegű.

Aszalósné Nagy Csilla	(XI, XII, I)	600Ft.
Dr. Barabássy Sándor	1998. évre	1200Ft.
Dr. Beke Ildikó	(I, II, III)	900Ft.
ifj. Bencze Márton	(X II, 1998. évre)	6500Ft.
Béres Lászlóné	(1998. évre)	2400Ft.
Galkó Ernőné	(-)	1000Ft.
Imecs Károlyné	(-)	5000Ft.
Kriza Dániel	(X, XI)	800Ft.
Nagy Sándorné	(XI, XII, I)	600Ft.
Dr. Nyiredy Szabolcs	(I, II, III)	900Ft.
Pandur Gézáne	(XI, XII, I, II, III, IV)	1800Ft.
Pállfy László	(XI, XII, I, II, III, IV, V)	3500Ft.
Dr. Pásztorné R. Filep Ágnes	(I, II)	200Ft.
Rajnáné Nagy Réka	(XI, XII, I)	600Ft.
Romvári Etelka	Füzesgyarmat (-)	2000Ft.
Schmidt Gábor	1998. évre	6000Ft.
Schmidt Jánosné	(X, XI, XII)	600Ft.
Siska Ferencné	(XII, I, II, III, IV, V)	1200Ft.
Tárkányi Imréné	(XII, I, II)	300Ft.
Tettamanti Béla	(I, II, III, IV, V)	2000Ft.

Összesen: 63.200Ft., azaz hatvanháromezer kétszáz Ft.